

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษายอมรับของผู้บริหารทางการแพทย์และสาธารณสุขในการผสมผสานการแพทย์แผนไทยเข้าสู่ระบบบริการสาธารณสุข ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับระบบบริการสาธารณสุข

1. หลักการจัดบริการสาธารณสุขในประเทศไทย
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับระบบบริการสุขภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย

1. แผนพัฒนาสาธารณสุขแห่งชาติกับการแพทย์แผนไทย
2. การพัฒนาการแพทย์แผนไทยเข้าสู่การดูแลสุขภาพ
3. การผสมผสานการแพทย์แผนไทยในสถานบริการสาธารณสุข
4. รูปแบบการให้บริการด้านการแพทย์แผนไทยในสถานบริการสาธารณสุข
5. มาตรฐานงานบริการการแพทย์แผนไทยในสถานบริการสาธารณสุข
6. ระดับการให้บริการการแพทย์แผนไทยในสถานบริการสาธารณสุข

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข

1. ความหมายและหลักการของการบริหารสาธารณสุข
2. ความหมายและหน้าที่ของผู้บริหาร
3. บทบาทของผู้บริหาร

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการยอมรับนวัตกรรม
2. ทฤษฎีการยอมรับของใหม่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับนวัตกรรม

กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับระบบบริการสาธารณสุข

1. การจัดบริการสาธารณสุขในประเทศไทย

การจัดบริการสาธารณสุข (Health Care Service) ในประเทศไทย สามารถจัดแบ่งระดับของการให้บริการ 5 ระดับ คือ ระดับครอบครัว ระดับสาธารณสุขมูลฐาน ระดับต้น ระดับกลางและระดับสูง (สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ, 2545 : 307-309) เป็นลักษณะของการจัดบริการสาธารณสุขแบบผสมผสานทั้งการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันและควบคุมโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสภาพ มากน้อยแตกต่างกันไปในแต่ละระดับของการจัดบริการ กล่าวคือ

1.1 การดูแลสุขภาพด้วยตนเอง ในระดับครอบครัว (Self Care Level) หมายถึงการพัฒนาศักยภาพให้ประชาชนสามารถดูแลสุขภาพด้วยตนเอง รวมถึงการตัดสินใจเลือกปฏิบัติในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัย แนวโน้มประชาชนไทยมีความตระหนักในด้านสุขภาพมากขึ้น เช่น การลดการสูบบุหรี่หรือมีการออกกำลังกาย แต่ในขณะเดียวกันการดูแลรักษาตนเองเมื่อเจ็บป่วยน้อยลง โดยหันไปใช้บริการจากสถานพยาบาลทั้งของรัฐและเอกชนมากขึ้น

1.2 การจัดบริการสาธารณสุขมูลฐาน (Primary Health Care Level) หมายถึงการจัดบริการสาธารณสุขที่ดำเนินการโดยประชาชนด้วยตนเองและสามารถทำได้ในระดับชุมชน เป็นงานสาธารณสุขแบบผสมผสานทั้งการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาลและการฟื้นฟูสภาพ วิทยาการทางการแพทย์และสาธารณสุขที่ใช้ไม่สูงมากนัก ซึ่งจะเหมาะสมสอดคล้องกับขนบธรรมเนียมและความต้องการของชุมชน การบริการสาธารณสุขในระดับนี้ ผู้ให้บริการคือประชาชนด้วยตนเองและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) หรืออาสาสมัครประเภทอื่นที่เป็นประชาชนด้วยตนเองไม่ใช่เจ้าหน้าที่รัฐ การบริการระดับนี้ จึงใกล้ชิดกับการดูแลรักษาตนเองและบริการสาธารณสุขระดับต้นเป็นอย่างมาก โดยในระดับนี้จะเน้นหนักในด้านการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค ประมาณร้อยละ 90 การรักษาพยาบาลและการฟื้นฟูสภาพร้อยละ 10 (กิตติ วัฒนกุล, 2536:251)

1.3 การจัดบริการสาธารณสุขระดับต้น ((Primary Care Level) คือการจัดบริการด้านการแพทย์และสาธารณสุขที่ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประเภทต่าง ๆ และแพทย์ทั่วไป ลักษณะของระบบบริการสุขภาพระดับต้นของไทยนอกจากในระดับสถานีอนามัยและโรงพยาบาลชุมชนแล้วจะเป็นลักษณะที่ไม่มีพื้นที่รับผิดชอบที่ชัดเจนทั้งหมดและทั้งหมดยังไม่มียุทธศาสตร์ของการดูแลให้บริการแบบองค์รวมในระดับครัวเรือน (สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ, 2545 : 308) ซึ่งหน่วยบริการ

ในระดับนี้จะเน้นหนักในด้านการส่งเสริมสุขภาพเป็นส่วนใหญ่ คือประมาณร้อยละ 50-75 ส่วนด้านการรักษาพยาบาลและการฟื้นฟูสภาพประมาณร้อยละ 25-50 (กิตติ วัฒนกุล, 2536 : 251)

1.4 การจัดบริการสาธารณสุขระดับกลาง (Secondary Care Level) ดำเนินการโดยแพทย์ และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอื่น ๆ ที่มีความรู้ความชำนาญงานสูงปานกลาง (กิตติ วัฒนกุล, 2536 : 251) ประกอบด้วยหน่วยบริการ คือ โรงพยาบาลทั่วไป (รพท.) โรงพยาบาลเอกชนและคลินิกเอกชน ซึ่งนับรวมว่าอยู่ในระดับของบริการนี้ด้วย โดยในระดับนี้จะเน้นหนักในด้านของการรักษาพยาบาลและการฟื้นฟูสภาพประมาณร้อยละ 75

1.5 การจัดบริการสาธารณสุขระดับสูง (Tertiary Care Level) ดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ให้บริการด้านการรักษาพยาบาลและการฟื้นฟูสภาพถึงร้อยละ 90 ในขณะที่ให้บริการด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรคและการควบคุมโรคเพียงร้อยละ 10 จัดให้บริการในโรงพยาบาลขนาดใหญ่ คือ โรงพยาบาลศูนย์ (รพศ.) โรงพยาบาลมหาวิทยาลัย (รพ.ม.) และโรงพยาบาลเอกชนขนาดใหญ่

2. หน่วยงานสาธารณสุขที่เกี่ยวข้องกับระบบบริการสุขภาพ

2.1 หน่วยงานระดับจังหวัด

2.1.1 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด (สสจ.)

เป็นหน่วยงานบริหาร มีหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุน ควบคุมกำกับ และประสานกิจการสาธารณสุขของจังหวัดในด้านการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันและควบคุมโรค รักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสภาพ เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข มีนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดเป็นหัวหน้าส่วนราชการ สายงานขึ้นตรงต่อจังหวัด

2.1.2 โรงพยาบาลศูนย์ (รพ.ศ.)

เป็นโรงพยาบาลที่มีขนาดใหญ่พิเศษ มีเตียงผู้ป่วยไว้รักษาภายใน ตั้งแต่ 500 เตียงขึ้นไป เป็นโรงพยาบาลที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่ตั้งของเขตหรือเป็นศูนย์กลางของจังหวัดต่างๆ ของเขตนั้น ซึ่งตามเป้าหมายจะให้ป็นสถานบริการที่มีขีดความสามารถสูงสุดทัดเทียมกับโรงพยาบาลขนาดใหญ่ในกรุงเทพฯ

2.1.3 โรงพยาบาลทั่วไป (รพ.ท.)

เป็นหน่วยบริการสาธารณสุขระดับจังหวัด ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดหรืออำเภอใหญ่ ๆ มีขนาดเตียงผู้ป่วยไว้รักษาภายในตั้งแต่ 200 - 500 เตียง แตกต่างกันไปตามความหนาแน่นของจำนวนประชากร ปริมาณ และคุณภาพบริการ มีหน้าที่สนับสนุนการจัดบริการสาธารณสุขแก่ประชาชน

โดยเน้นหนักด้านการรักษาพยาบาล การรับ-ส่งต่อผู้ป่วยจากโรงพยาบาลชุมชน สถานีอนามัย สถานบริการสาธารณสุขชุมชน

2.2 หน่วยงานระดับอำเภอ

2.2.1 สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ (สสอ.)

เป็นหน่วยงานบริหาร มีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนและควบคุมการปฏิบัติงานของสถานีอนามัย (สอ.) และการประสานกิจกรรมสาธารณสุขในอำเภอ มีสาธารณสุขอำเภอเป็นหัวหน้า และมีสายงานขึ้นตรงต่ออำเภอ

2.2.2 โรงพยาบาลชุมชน (รพ.ช.)

เป็นหน่วยบริการสาธารณสุขระดับอำเภอ ซึ่งครอบคลุมประชากรประมาณ 10,000 คน ซึ่งเป็นสถานบริการที่มีเตียงผู้ป่วยไว้รักษาภายใน 10-150 เตียงลงมา มีทั้งแพทย์และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอื่น ๆ ปฏิบัติงานอยู่ ให้บริการด้านการรักษาพยาบาล การป้องกันและควบคุมโรค การส่งเสริมสุขภาพ การรับ-ส่งต่อผู้ป่วยไว้รักษา หรือรักษาต่อเนื่อง และกิจการด้านการรักษาพยาบาลในรูปแบบพิเศษอื่นๆ ซึ่งในขณะนี้ มีโรงพยาบาลชุมชนครบทุกอำเภอทั่วประเทศ นอกจากนี้ยังมีหน่วยบริการของส่วนราชการอื่นๆ เช่น มหาดไทย กลาโหม และของเอกชน กระจายอยู่ตามจุดต่างๆ ทั่วไป

2.3 หน่วยงานระดับตำบล และ หมู่บ้าน

2.3.1 สถานีอนามัย (สอ.)

เป็นหน่วยงานสาธารณสุขระดับตำบล ที่ครอบคลุมประชากรประมาณ 5,000 คน มีหน้าที่ในการให้บริการสาธารณสุข ทั้งในด้านการรักษาพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันและควบคุมโรค ปัจจุบันมีสถานีอนามัยทั่วไป สถานีอนามัยขนาดใหญ่ และสถานีอนามัยที่เป็นศูนย์ส่งเสริมสุขภาพชุมชน ครอบคลุมพื้นที่ทุกตำบลทั่วประเทศ และบางตำบลจะมีสถานีอนามัยมากกว่าหนึ่งแห่งได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะทางประชากร ภูมิประเทศ และปัจจัยอื่น ๆ

2.3.2 ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.)

เป็นหน่วยงานระดับหมู่บ้าน ดำเนินการโดยอาสาสมัครสาธารณสุข โดยการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์บางส่วน และสนับสนุนด้านวิชาการต่างๆ จากสถานีอนามัย ซึ่งจัดตั้งขึ้นภายใต้โครงการสาธารณสุขมูลฐานเพื่อการบรรลุสุขภาพดีถ้วนหน้า และขณะนี้ มี ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.) กระจายอยู่ในหมู่บ้านต่าง ๆ ทั่วประเทศเกือบทุกหมู่บ้าน

แนวคิดเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย

1. แผนพัฒนาสาธารณสุขแห่งชาติกับการแพทย์แผนไทย

ผลจากการประกาศที่ Alma Ata ประเทศสหภาพโซเวียตขององค์การอนามัยโลกที่เน้นให้งานสาธารณสุขมูลฐานสนับสนุนให้นำการแพทย์แผนโบราณมาใช้ในงานสาธารณสุขมูลฐาน โดยการผสมผสานกับการแพทย์แผนปัจจุบันมีผลอย่างยิ่งต่อนโยบายสาธารณสุขของประเทศไทย จะเห็นได้จากแผนพัฒนาสาธารณสุข ฉบับที่ 4 เป็นต้นไป (สถาบันการแพทย์แผนไทย, 2539 : 3-7) ซึ่งจะขอก้าวในรายละเอียดของแผนเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์แผนไทย ในสถานบริการสาธารณสุข ดังนี้

แผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ 4 - 6

ในแผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ 4 (2521 - 2524) รัฐมีนโยบายให้มีการสนับสนุนการแพทย์แผนไทยและเภสัชกรรมไทย ให้มีองค์กรที่ชัดเจนรับผิดชอบในการผสมผสานการแพทย์แผนไทยกับการแพทย์แผนปัจจุบัน ส่งเสริมให้มีการใช้ยาไทยมากขึ้น ในแผนพัฒนาสาธารณสุข ฉบับที่ 5 (2525 - 2529) ยังคงให้ความสำคัญกับการแพทย์แผนไทยในประเด็นสมุนไพรเช่นเดิม แต่มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น เช่น โครงการทดลองปลูกสมุนไพร โครงการทดลองเชิงปฏิบัติการเพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาสมุนไพรในสถานบริการของรัฐ และการวิจัยพัฒนาสมุนไพรเพื่อนำมาทดแทนยาแผนปัจจุบัน แผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ 6 (2530 - 2534) มีการจัดทำโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาการแพทย์แผนไทยโดยเน้นองค์ความรู้ในการให้บริการในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ โดยมีการนำการแพทย์แผนไทยประยุกต์ ไปให้บริการในโรงพยาบาลชุมชน การศึกษาประสิทธิภาพของการรักษาพยาบาลแบบการแพทย์แผนไทย ในแผนนี้จะเห็นได้ว่างานการแพทย์แผนไทยมีรูปธรรมชัดเจนมากขึ้น มีการตั้งหน่วยงานมารับผิดชอบโดยตรง ขยายขอบเขตของงานที่เคยเน้นแต่สมุนไพร ไปให้ความสำคัญกับระบบการแพทย์แผนไทยมากขึ้น มีการวิจัยประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับการแพทย์แผนไทยเพื่อนำผลการศึกษาไปพัฒนาประสิทธิภาพของระบบการแพทย์แผนไทย

แผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ 7 - 8

ในแผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ 7 (2535 - 2539) รัฐบาลได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาว่า “ให้มีการผสมผสานการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรเข้ากับระบบบริการสาธารณสุขของชุมชนอย่างเหมาะสม” สำหรับกลวิธีในการส่งเสริมการใช้สมุนไพรและการแพทย์แผนไทย เป็นระบบที่ชัดเจน มีการพัฒนารูปแบบการผสมผสานการแพทย์แผนไทยเข้าสู่ระบบบริการสาธารณสุข ในแผน

นี้กระทรวงสาธารณสุขได้จัดตั้งสถาบันการแพทย์แผนไทยขึ้นเป็นหน่วยงานระดับกอง สังกัด กรมการแพทย์ โดยมีบทบาทเป็นศูนย์ประสานการพัฒนา การสนับสนุนและความร่วมมือด้าน การแพทย์แผนไทยของกระทรวงสาธารณสุข แผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ 8 (2540 - 2544) เน้น การพัฒนาการแพทย์แผนไทยที่สอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาประเทศ มีมาตรการในการ สนับสนุน ส่งเสริมภาคเอกชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการแพทย์แผนไทย สนับสนุนวิชาชีพ หมอพื้นบ้านและหมอแผนไทยด้วยการเปิดให้มีบริการการแพทย์แผนไทยทั้งในภาครัฐและ ภาคเอกชนอันเป็นการส่งเสริมการใช้สมุนไพร ยาไทย ทั้งนี้โดยการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร การแพทย์ การพยาบาล และการสาธารณสุขต่างๆ ให้สอดคล้องมากขึ้น สนับสนุนให้มีการกำหนด รูปแบบวิธีการที่ชัดเจนในการปฏิรูประบบราชการและการบริหารงานด้านการแพทย์แผนไทยให้มี ลักษณะของการมีแผนงานร่วมกัน ประสานกัน โดยมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อพัฒนาการแพทย์แผนไทย

แผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ 9

ในแผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ 9 (2545 - 2549) ทิศทางของกระทรวงสาธารณสุขต่อ การแพทย์แผนไทยก็คือ เน้นการแพทย์แผนไทย สมุนไพร และการแพทย์ทางเลือกทั้งจากภูมิปัญญา ไทย และสากล (คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ, 2544 :36) โดย การ สนับสนุนการวิจัย และพัฒนาด้านสุขภาพ โดยมีกลไกการบริหารที่เป็นอิสระและคล่องตัว (องค์กร มหาชนในกำกับของกระทรวงสาธารณสุข) ใช้การจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้สถาบันวิชาการ ทุกแห่งมุ่งวิจัยเพื่อแก้ปัญหาที่มีลำดับความสำคัญสูง มีการจัดตั้งสถาบันวิจัยและการแพทย์แผนไทย เป็นองค์กรมหาชน ให้สถานบริการสาธารณสุขภาครัฐและเอกชนมีการใช้ยาสมุนไพรที่ได้ มาตรฐานถูกต้องตามกฎหมายและเป็นไปตามหลักวิชาการอย่างประหยัดคุ้มค่าในการให้บริการ

จากแผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ 4 - 9 จะเห็นได้ว่านโยบายและทิศทางการทำงาน

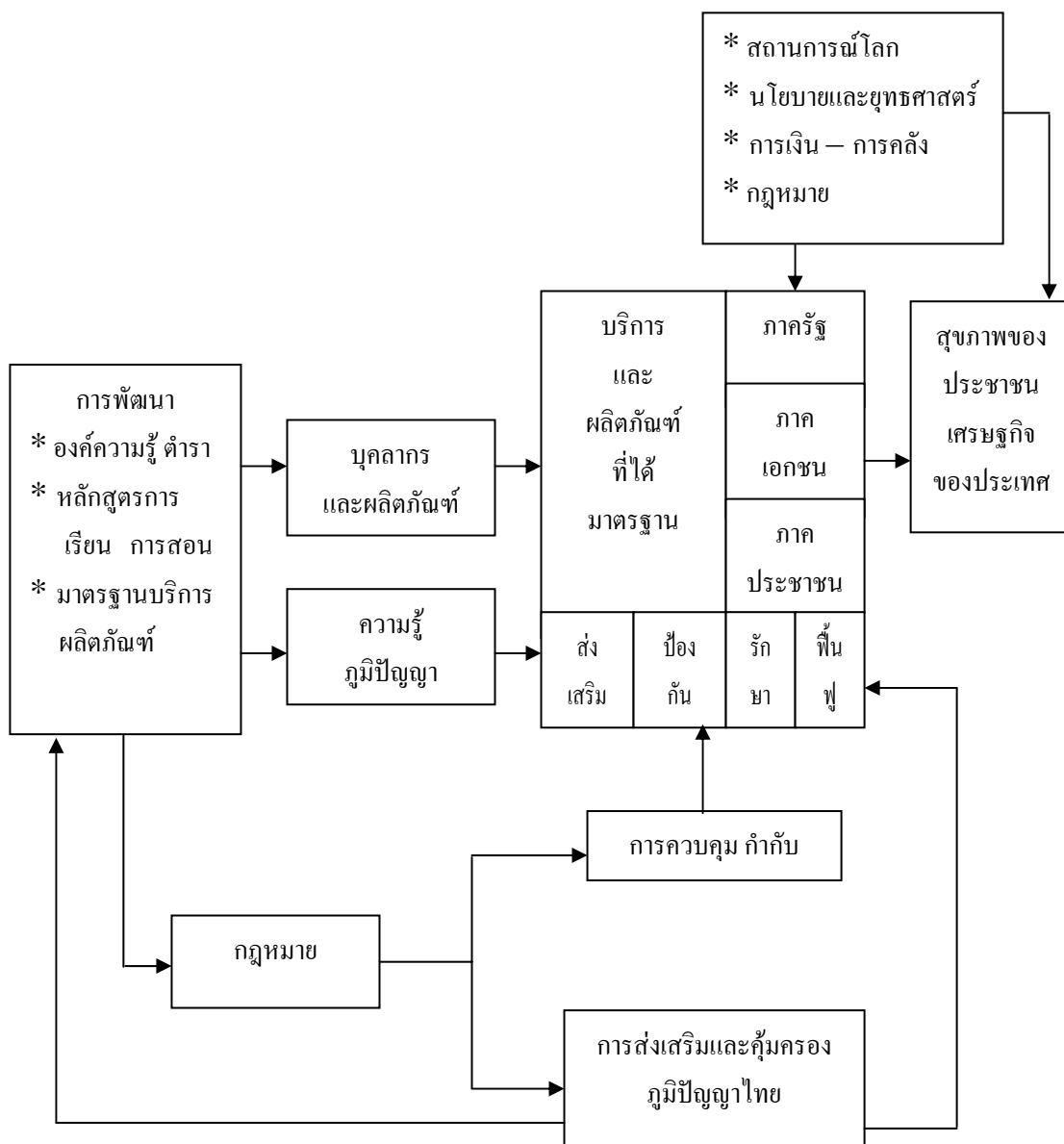
เกี่ยวกับการแพทย์แผนไทยของกระทรวงสาธารณสุขค่อยๆ มีความชัดเจนมากขึ้นและมีแนวโน้มว่า สถานการณ์เกี่ยวกับการแพทย์แผนไทยจะดีขึ้นตามลำดับ

2. การพัฒนาการแพทย์แผนไทยเข้าสู่การดูแลสุขภาพ

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กำหนดวิสัยทัศน์ว่า จะพัฒนา กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกเพื่อชาวไทยและชาวโลก เพราะเราต้องคิดถึง ประโยชน์ของชาวไทย และเผื่อแผ่เพื่อเพื่อนร่วมโลกของเราด้วย ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาคือ ใน โรงพยาบาลทั้งของรัฐและเอกชน ตลอดจนชุมชนและประชาชนเองก็มีการดูแลสุขภาพด้วย การแพทย์แผนไทย อย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดการพัฒนาสุขภาพอย่างยั่งยืน เป็นการพึ่งตนเองของ

ประชาชน และของประเทศด้วย ซึ่งกรรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกมีกรอบแนวคิดในการพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก (ธนิดา ขุนบุญจันทร์, 2546 : 16-20) ดังนี้

ภาพประกอบ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ที่มา : กรอบแนวคิดในการพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก (ธนิดา ขุนบุญจันทร์, 2546 : 17)

ตามกรอบแนวคิดการพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก จะเห็นว่า ขวามือสุดคือมุ่งสุขภาพของประชาชนและเศรษฐกิจของประเทศด้วย ส่วนด้านซ้ายมือ เราต้อง พัฒนาองค์ความรู้ ตำรา พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน พัฒนามาตรฐานบริการ พัฒนากฎหมาย เพื่อให้เกิดการมีบุคลากรอันได้แก่ ผู้ประกอบวิชาชีพ ผู้ประกอบโรคศิลปะ ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ภูมิปัญญา ที่สามารถทำให้การบริการและผลิตภัณฑ์มีมาตรฐานครอบคลุมทั้งภาครัฐและเอกชน ส่งเสริม ป้องกัน รักษาฟื้นฟู ทั้งภาครัฐและภาคประชาชน โดยที่กฎหมายก็ต้องพัฒนาขึ้นมา เพื่อให้สามารถควบคุม กำกับดูแล คຸ້ມครองประชาชนให้ปลอดภัย และได้ประโยชน์จากการแพทย์ทุกระดับ ขณะเดียวกันก็ให้สามารถคຸ້ມครองประชาชนให้ปลอดภัย และได้รับประโยชน์จากการแพทย์ ในทุกระดับ ได้อย่างเหมาะสม และก็สามารถคຸ້ມครองส่งเสริม ภูมิปัญญาไทยให้พัฒนาขຶ້ງ ๆ ขຶ้້นไป

3. การผสมผสานการแพทย์แผนไทยในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ

การให้บริการการแพทย์และสาธารณสุข นอกจากการแพทย์แผนตะวันตกแล้ว ปัจจุบัน ยังมีการให้บริการการแพทย์แผนไทยเพื่อเป็นทางเลือกในการดูแลสุขภาพของประชาชน โดยใช้ กระบวนการผสมผสานการแพทย์แผนไทยในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ ซึ่งสามารถพิจารณา แนวทางการผสมผสาน 3 กลวิธี (กาญจนา สุขแก้ว, 2543. อ้างถึงใน ดังการ สังแก้ว, 2545 : 15 - 17) ดังนี้คือ

กลวิธีที่ 1 การรวมกันของการแพทย์สองระบบในหน่วยงาน (Combination Of Indigenous System With The Western System) กลวิธีนี้คือ แพทย์หรือผู้บริหารสาธารณสุข ที่มี แนวคิดของการแพทย์แผนปัจจุบัน นำเอาการแพทย์แผนไทย เข้ามารวมไว้ในระบบสาธารณสุข ซึ่ง แต่ละระบบมีความเป็นอิสระในการทำหน้าที่บำบัดดูแลรักษาสุขภาพ และผู้รับบริการมีสิทธิ์เลือก รักษาทั้งระบบการแพทย์ใดก็ได้ ซึ่งกรณีเช่นนี้หากไม่ได้เตรียมความพร้อม ไม่ได้คำนึงถึงธรรมชาติ และแนวคิดที่แตกต่างกันของทั้งสองระบบ อาจก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่แตกต่างกัน เช่นการเพิกเฉย การ ปฏิเสธ หรืออาจให้การสนับสนุนช่วยเหลือ แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับผู้บริหารระบบและบุคลากร สาธารณสุขนั้นๆ อย่งไรก็ตาม การยอมรับอาจเกิดขึ้นในระยะยาว ถ้าได้รับการส่งเสริม และการ สนับสนุนในทุกๆ ด้าน อย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง กลวิธีนี้ทำให้เกิดรูปแบบการจัดบริการแบบแยก ส่วน ซึ่งพบในระดับสถานเอนามัย และมีข้อดีคือ แต่ละระบบต่างมีอิสระในการให้บริการ และ ผู้รับบริการมีสิทธิ์จะรับบริการแผนใดก็ได้

กลวิธีที่ 2 ความร่วมมือกันระหว่างแพทย์ทั้งสองระบบ (Collaboration Between The Two System) กลวิธีนี้ คือความร่วมมือในการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างแพทย์ทั้งสองระบบ โดยการแพทย์แผนไทยมีกลไกในการจัดสรรเทคนิควิธีการวินิจฉัยโรค การรักษา ที่บุคลากรด้านการแพทย์แผนปัจจุบันให้การยอมรับในเชิงคุณภาพ และบุคลากรทางการแพทย์แผนไทยจะเป็นส่วนหนึ่งของการแพทย์แผนปัจจุบัน โดยมีกลไกที่สำคัญ คือ มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่บูรณาการการแพทย์ทั้งสองระบบ มีอายุรเวทหรือแพทย์แผนโบราณประยุกต์ทำหน้าที่เป็นผู้เชื่อมประสานระหว่างแพทย์ทั้งสองระบบ และมีกระบวนการให้บริการ โดยผู้ให้บริการทั้งสองระบบ มีอำนาจในการคัดกรอง การตรวจวินิจฉัยโรค และให้การบำบัดรักษา มีการส่งต่อในกรณีที่ได้รับบริการมีความจำเป็น ต้องได้รับการรักษาร่วมกันทั้งสองระบบ ส่วนผู้รับบริการมีโอกาสเลือกที่จะใช้บริการแผนใดก็ได้ หรือใช้ทั้งสองระบบร่วมกันก็ได้ กลวิธีนี้ทำให้เกิดรูปแบบการจัดบริการแบบคู่ขนาน ซึ่งพบในระดับโรงพยาบาล นอกจากนี้ยังพบในชุมชนบางแห่งของอเมริกาซึ่งได้มีการฟื้นฟูการคลอดแบบดั้งเดิม ในประเทศญี่ปุ่นได้มีการพัฒนาเกี่ยวกับการนวด การอบไอน้ำสมุนไพร การอนุญาตให้แพทย์แผนปัจจุบันสั่งยาสมุนไพร และการใช้สมุนไพรจีน รวมทั้งให้อยู่ภายใต้กฎหมายประกันสุขภาพ ข้อดีของกลวิธีนี้คือ การแพทย์แผนไทยเป็นส่วนหนึ่งของการแพทย์แผนปัจจุบัน มีการประสานความร่วมมือ มีการเชื่อมโยงการให้บริการซึ่งกันและกัน

กลวิธีที่ 3 การปฏิรูปที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อความเท่าเทียมกันระหว่างแพทย์ทั้งระบบ (Reorganization Aimed A Achieving Equality Between The Two System) กลวิธีนี้ คือ ผู้ให้การบำบัดรักษาของแพทย์ทั้งสองระบบ ต้องศึกษาแนวคิด เทคนิค และวิธีการดูแลรักษาซึ่งกันและกัน โดยพบว่าประเทศที่สำเร็จในการนำไปใช้คือ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งมีรูปแบบการผสมผสาน 2 ส่วนคือ 1) การผสมผสานด้านความรู้และการวิจัย โดยการนำข้อดีของการแพทย์ทั้งสองระบบมาประยุกต์ใช้ นำเอาความรู้ และวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาในการพัฒนาการแพทย์แผนจีน เช่น การจัดตั้งสถาบันการศึกษาของการแพทย์แผนจีน การอบรมความรู้ด้านการแพทย์แผนจีนให้กับบุคลากรสาธารณสุข และการผสมผสานในแง่มุมมองของการวิจัย 2) การผสมผสานด้านบริการสาธารณสุขทั้งสองระบบในโรงพยาบาล โดยมีรูปแบบการรักษา คือ ผู้รับบริการสามารถเลือกรักษาแบบใดก็ได้ หรือร่วมกันทั้งสองระบบ ข้อดีของกลวิธีนี้ คือ จะช่วยให้การแพทย์ทั้งสองระบบ ต้องตระหนักต่อจุดแข็งจุดอ่อนของแต่ละระบบ นอกจากนี้เป็นการปฏิรูปตั้งแต่องค์กรที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาสุขภาพ ตั้งแต่ฐานคิด วิถีปฏิบัติงานรวมถึงการผลิตบุคลากรด้านสาธารณสุข อย่างไรก็ตาม กลวิธีนี้ยังพบที่ประเทศอินเดีย ในสถานบริการสาธารณสุขขั้นมูลฐาน โดยการนำหมอพื้นบ้านในหมู่บ้าน (หมอกระดูก หมองู และหมอผิวหนัง) ซึ่งเป็นหมอที่มีบทบาทเฉพาะเจาะจง มีความชำนาญในการรักษา สามารถรักษาได้อย่างทันกาล และมีคุณธรรมสูง มาเป็น

ผู้ให้บริการและยังมีความพยายามที่จะทำให้เท่าเทียมกัน ร่วมมือกัน และผสมผสานกันทั้งในทางการศึกษา การบริการสาธารณสุข และการวิจัย

4. รูปแบบการให้บริการการแพทย์แผนไทยในสถานบริการสาธารณสุข

รูปแบบการให้การรักษาดังกล่าววิธีการทางด้านการแพทย์แผนไทย ของสถานบริการสาธารณสุข มี 4 รูปแบบ คือ

4.1 การใช้ยาสมุนไพร

ในการนำยาสมุนไพรมาใช้ในการดูแลรักษาและส่งเสริมสุขภาพ โดยใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนไทยในการแก้ปัญหาความเจ็บป่วย รูปแบบของยาสมุนไพรที่นำมาใช้ในสถานบริการสาธารณสุข เน้นการใช้ยาสมุนไพรสำเร็จรูปขององค์การเภสัชกรรม เช่น ยาขมิ้นชันแคปซูล ยาเม็ดฟ้าทะลายโจร ยาระบายมะขามแขก ครีมพญาขอ ครีมโพลีซัล ยาจากกระเทียม นอกจากนี้ยังมียาสมุนไพรที่ผลิตจากสถานบริการเอง เช่น น้ำมันไพล ยาหม่อง ยาขี้เหล็ก ยาชงต่าง ๆ เป็นต้น ยาเหล่านี้ส่วนใหญ่ใช้รักษาโรคหรืออาการเจ็บป่วยในระบบทางเดินอาหาร ทางเดินหายใจ และโรคผิวหนัง จากการศึกษาของ อรุณพร อิฐรัตน์และคณะ (2538, อ้างถึงใน อรุณพร อิฐรัตน์และคณะ, 2538 : 127) พบว่า บุคลากรทางการแพทย์ยินดีที่จะใช้สมุนไพร ถ้ามีข้อมูลทางคลินิกที่น่าเชื่อถือมากกว่าร้อยละ 80 หรือจากการสำรวจความคิดเห็นของผู้อำนวยการ โรงพยาบาลชุมชนทั่วประเทศ ของปิยธิดา ตรีเดช (2533, อ้างถึงใน อรุณพร อิฐรัตน์และคณะ, 2538 : 127) พบว่าผู้อำนวยการร้อยละ 60 ที่มีความเห็นว่า สมุนไพรที่มีแนวโน้มมีความเป็นไปได้ที่จะนำมาใช้กับโรงพยาบาลคือ ว่านหางจระเข้ ขมิ้นชัน ชุมเห็ดเทศ ซึ่งสมุนไพรเหล่านี้มีผลการวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างสมุนไพรกับยาแผนปัจจุบันในเชิงวิทยาศาสตร์แล้วอีกทั้งมีข้อมูลเกี่ยวกับผลการรักษาที่น่าเชื่อถือได้

4.2 การนวดแผนไทย

การนวดเป็นภูมิปัญญาของคนไทยที่สืบทอดกันมา การนวดที่ใช้อยู่โดยทั่วไป แบ่งออกเป็น 2 ประเภท (สถาบันการแพทย์แผนไทย, 2547 : 111-112) คือ

4.2.1 การนวดแบบทั่วไป (แบบเชลยศักดิ์) หมายถึงการนวดแบบสามัญชน เหมาะมากสำหรับชาวบ้านนวดกันเอง ใช้สองมือและอวัยวะส่วนอื่น โดยไม่ต้องใช้ยา การนวดแบบเชลยศักดิ์เป็นการนวดบริเวณกล้ามเนื้อและข้อต่าง ๆ ของร่างกาย การนวดแบบเชลยศักดิ์ รู้จักกันทั่วไปว่า “จับเส้น” เพื่อให้เลือดลมเดินได้สะดวก ซึ่งตรงกับแพทย์แผนปัจจุบัน คือ การนวดเพื่อเพิ่มหรือ

ส่งเสริมการไหลเวียนของเลือดและน้ำเหลือง นอกจากนี้ยังมีผลสะท้อนให้การทำงานของอวัยวะที่อยู่ห่างออกไปจากบริเวณนวด ซึ่งเดิมมีน้อยกลับเพิ่มขึ้นจนกลับสู่สภาวะปกติ ฉะนั้นข้อบ่งชี้ของการนวดจึงมีมากมาย เช่น รักษาหรือบรรเทาอาการเคล็ด ขัดยอก ชื่น คอแข็งจากการตกหมอน รักษาอาการอาหารไม่ย่อย ท้องอืดเพื่อ ท้องผูก ปวดหลัง ปวดเอว ตะคริว ปวดศีรษะ นอนไม่หลับ อาการวิงเวียน ช่วยคลายความเครียดทางกายทางใจ และช่วยให้ข้อที่เคลื่อนกลับเข้าที่ได้

4.2.2 การนวดแบบราชสำนัก หมายถึงผู้นวดจะต้องเดินเข้าเข้าหาผู้ป่วยที่นอนอยู่บนพื้นเมื่ออยู่ห่างผู้ป่วยราว 2 ศอก จึงนั่งพับเพียบและคารวะขอภัยผู้ป่วย หลังจากนั้นหมอมจะกล่าวชี้แจงที่ข้อมือ และหลังเท้าข้างเดียวกันเมื่อตรวจดูอาการของโรคแล้ว จึงเริ่มทำการนวดคล้ายแบบการนวดทั่วไป ต่างกันที่ตำแหน่งการวางมือ องศาที่แขนของผู้นวดทำกับตัวของผู้ป่วยและท่าทางของผู้นวด ซึ่งต้องกระทำอย่างสุภาพ ยิ่งการนวดแบบราชสำนักพิจารณาถึงคุณสมบัติของผู้เรียนอย่างประณีตถี่ถ้วน การสอนมีการเน้นถึงจรรยาบรรณของการนวด การนวดต้องสุภาพมาก ใช้อวัยวะได้น้อย การนวดแบบราชสำนักเป็นการนวดพื้นฐานต่าง ๆ เช่น พื้นฐานขา(แบ่งเป็นขาด้านนอกและขาด้านในในท่านอน) พื้นฐานหลัง พื้นฐานแขน พื้นฐานบ่า การนวดกล้ามเนื้อต้นคอ การนวดศีรษะ การนวดคลายกล้ามเนื้อหน้าท้อง

จากการศึกษาวิจัยการประยุกต์ใช้การนวดไทยในสถานบริการสาธารณสุขของอนุวัฒน์ สุขหฤตกุล (2530 : บทคัดย่อ) ประโยชน์ บุญสินสุขและคณะ (2530 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องการใช้การนวดไทยบำบัดอาการปวดกล้ามเนื้อและปวดข้อในสถานบริการสาธารณสุข ผลการศึกษาพบว่าการนวดไทยสามารถช่วยลดอาการปวดกล้ามเนื้อและข้อได้ แต่มีปัญหาในการบริหารจัดการในการที่จะนำการนวดไปเปิดให้บริการในสถานบริการ ทั้งนี้ต้องทำความเข้าใจกับผู้บริหารเป็นอันดับแรก

4.3 การประคบสมุนไพร

การประคบสมุนไพร คือการใช้สมุนไพรหลายอย่างมาห่อรวมกัน ส่วนใหญ่เป็นสมุนไพรที่มีน้ำมันหอมระเหย โดยนำมานึ่งให้ร้อน ประคบบริเวณที่ปวดหรือเคล็ดขัดยอก ซึ่งน้ำมันหอมระเหยเมื่อถูกความร้อนจะระเหยออกมา ความร้อนจากลูกประคบจะช่วยกระตุ้นการไหลเวียนโลหิตให้ดีขึ้น และยังมีสารสำคัญจากสมุนไพรบางชนิดที่ซึมเข้าทางผิวหนัง ช่วยรักษาอาการเคล็ด ขัด ยอก และลดปวดได้ (สถาบันการแพทย์แผนไทย, 2547 : 144) จากการศึกษาของเพ็ญภา ทวีทรัพย์เจริญ (2538 : อ้างถึงใน สถาบันการแพทย์แผนไทย, 2539 : 29) ได้ศึกษาการให้การบำบัดรักษาด้วยการนวดที่ศูนย์สาธิตคลินิกแพทย์แผนไทยซึ่งมีการบำบัดรักษาด้วยการนวดมากที่สุดพบว่าการบำบัดรักษาด้วยการนวด ผู้ป่วยส่วนใหญ่ได้รับการนวดและการประคบควบคู่กัน

เสมอ (ร้อยละ 64.2) เพื่อลดการอักเสบจากการนวดและช่วยเสริมการนวดให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4.4 การอบสมุนไพร

การอบสมุนไพร เป็นวิธีการบำบัดรักษาและส่งเสริมสุขภาพตามหลักการของแพทย์แผนไทย คือ ต้มสมุนไพรหลาย ๆ ชนิดรวมกัน ซึ่งประกอบด้วยสมุนไพรที่มีน้ำมันหอมระเหยและสมุนไพรรักษาตามอาการ นำมาต้มจนเดือด ใช้น้ำ น้ำมันหอมระเหย และสารระเหยต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ในสมุนไพรจะออกมาสัมผัสถูกผิวหนังทำให้มีผลเฉพาะที่ และดูดซึมเข้าไปกับลมหายใจ มีผลต่อระบบทางเดินหายใจและผลทั่วร่างกาย ดังนั้นผลการรักษาด้วยการอบสมุนไพรที่ซึมผ่านผิวหนังและเข้าไปกับลมหายใจซึ่งมีประโยชน์ต่อสุขภาพ คือ ช่วยเพิ่มการไหลเวียนของโลหิตให้ดีขึ้น คลายความตึงเครียด ช่วยชำระล้างและขับของเสียออกจากร่างกาย ช่วยผ่อนคลายกล้ามเนื้อและเส้นเอ็น ช่วยทำให้ระบบการหายใจดีขึ้น บรรเทาอาการ โรคภูมิแพ้ ช่วยรักษาโรคผิวหนังชนิดไม่ร้ายแรง และไม่ติดเชื้อ บรรเทาอาการปวดบวม เหน็บชา และอาการลมพิษ เป็นการส่งเสริมสุขภาพ อาจใช้ร่วมกับการรักษาอื่น ๆ ตามความเหมาะสม (สถาบันการแพทย์แผนไทย, 2547 :140) จากการศึกษาของ เพ็ญญา ทวีชัยเจริญ (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการอบไอน้ำสมุนไพรเพื่อสุขภาพและเพื่อบำบัดอาการของโรคโดยศึกษากับประชากรทุกรายที่มารับบริการการอบไอน้ำสมุนไพรที่ศูนย์สาธิตคลินิกการแพทย์แผนไทย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดปราจีนบุรี ผลการศึกษาพบว่า การอบไอน้ำสมุนไพรมีประโยชน์ต่อการบำบัดรักษาโรคระบบกระดูกและกล้ามเนื้อมากที่สุดเพราะทำให้อาการเจ็บปวดหายไป และการอบทำให้เกิดความสบายตัว สดชื่น อย่างไรก็ตามเพื่อให้การอบมีประสิทธิภาพมากขึ้นควรใช้ร่วมกับวิธีอื่นๆ เช่นการนวดและการให้ยา

5. มาตรฐานงานบริการการแพทย์แผนไทยในสถานบริการสาธารณสุข

หลังจากมีการจัดตั้งกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกขึ้น กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกได้พิจารณาเห็นว่า มีความจำเป็นต้องจัดทำมาตรฐานทั้งระดับโรงพยาบาลและสถานอนามัย ในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข เพื่อพัฒนาการแพทย์แผนไทยให้ได้มาตรฐาน มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ และสามารถคุ้มครองผู้บริโภคที่มารับบริการให้ได้รับบริการที่ถูกต้องปลอดภัย มีประสิทธิผล โดยมาตรฐานงานบริการการแพทย์แผนไทยในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ(กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, 2547: 1-6) ประกอบด้วย

5.1 สถานที่และเครื่องมือเครื่องใช้

สถานที่ที่จะต้องจัดให้มีความเหมาะสม มีพื้นที่ใช้สอยเพียงพอ สะดวกปลอดภัย สะอาด เป็นระเบียบ และเอื้ออำนวยต่อการให้บริการ มีเครื่องมือ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นในการให้บริการ ดังนี้

5.1.1 ที่พักคอยผู้รับบริการ มีเพียงพอตามจำนวนผู้มารับบริการแต่ละวัน

5.1.2 บริเวณลงทะเบียนมีสมุดทะเบียนบันทึกผู้มารับบริการประจำวันหรือบันทึกเก็บไว้ในคอมพิวเตอร์

5.1.3 ห้องตรวจโรค ต้องจัดให้มี

ก. เตียงตรวจโรค ที่นอน ผ้าปูที่นอน หมอน ผ้าคลุมตัวผู้รับบริการ

ข. โต๊ะตรวจโรคพร้อมเก้าอี้ที่นั่ง

ค. อ่างล้างมือ พร้อมก๊อกน้ำชนิดใช้สอกเปิด-ปิด

ง. เครื่องมือเครื่องใช้ เช่น เทอร์โมมิเตอร์วัดไข้ เครื่องฟังตรวจ (Stethoscope)

เครื่องวัดความดันโลหิต

5.1.4 ห้องนวด

ก. ขนาดเหมาะสมตามจำนวนเตียง

ข. ประตูมีความกว้างไม่น้อยกว่า 0.90 เมตร ด้านบนของประตูมี ช่องมองเป็นกระจกใส และไม่มีอุปกรณ์ล็อกประตู

ค. เตียงนวดมีขนาดไม่น้อยกว่า 1.20 x 2.00 เมตร สูง 0.40 เมตร ที่วางระหว่างเตียงไม่น้อยกว่า 1.00 เมตร กรณีเป็นพื้นยกสูงให้มีความสูงขนาด 0.40 เมตร

ง. เบาะที่นอนเป็นที่นอนแข็งหุ้มด้วยหนังเทียม หรือพลาสติกพร้อมผ้าปูที่นอน หมอน ผ้าขางเตียง ผ้าคลุมตัวผู้รับบริการ

จ. ถ้าเป็นห้องที่มีเตียงหลายเตียง ต้องมีม่านกั้นระหว่างเตียงให้เป็นสัดส่วน

5.1.5 ห้องอบไอน้ำสมุนไพร

ก. ห้องอบสมุนไพรเดี่ยว

(1) มีขนาดไม่น้อยกว่า 1.20 x 1.20 เมตร ความสูงของเพดานไม่น้อยกว่า 2.00 เมตร

(2) พื้น ผนัง ผ้าเพดานทำด้วยวัสดุที่แข็งแรง ทนทาน ทนน้ำ ทำความสะอาดง่าย ไม่ต้องทาสี

(3) ประตูทำด้วยวัสดุทนน้ำ มีความกว้างไม่น้อยกว่า 0.70 เมตรเปิดออกจากภายใน ไม่มีอุปกรณ์ล็อกประตู ด้านบนมีช่องมองกระจกใส

- (4) มีพัดลมดูดอากาศ หรือช่องระบายอากาศ เพื่อให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก
  - (5) มีแสงสว่างเพียงพอสามารถมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ในห้องชัดเจนตลอดไฟควรใช้ชนิดกันความชื้น และมีฝาครอบตลอด
  - (6) มีเครื่องควบคุมอุณหภูมิ (Thermostat) สามารถควบคุมอุณหภูมิได้ไม่เกิน 45 องศาเซลเซียส
  - (7) ท่อระบายไอน้ำ ควรออกแบบให้กระจายความร้อน ได้ทั่วถึงติดตั้งอยู่ในที่ปลอดภัยและไม่อยู่ในตำแหน่งที่ผู้ป่วยสัมผัสได้
  - (8) มีริงสัญญาณเรียกในกรณีฉุกเฉิน
  - (9) มีสัญญาณเตือนบอกเวลา
  - (10) ที่นั่งพักหน้าห้องอบ พร้อมน้ำดื่ม
  - (11) หม้อต้มไอน้ำ มีตะแกรงแยกสุมไประออกจากน้ำ และมีระบบ Safety Valve
- ข. ห้องอบไอน้ำสุมไประรวม
- (1) มีขนาดไม่น้อยกว่า 1.50 x 1.20 เมตร ความสูงของเพดานไม่น้อยกว่า 2.00 เมตร

- (2) แยกห้องชาย – หญิง
  - (3) ลักษณะอื่นเช่นเดียวกับข้อ ก.
- ค. ตู้อบสุมไประ ลักษณะเช่นเดียวกับข้อ ก.
- 5.1.6 ห้องประคบ (ถ้ามี) มีลักษณะดังนี้
- ก. มีขนาดที่เหมาะสมตามจำนวนเตียง
  - ข. ประตูมีความกว้างไม่น้อยกว่า 0.90 เมตร ด้านบนของประตูมีช่องมองกระจกใส และไม่มีอุปกรณ์ล็อกประตู
  - ค. เตียงประคบมีขนาดไม่น้อยกว่า 1.20 x 2.00 เมตร สูง 0.40 เมตร ที่ว่างระหว่างเตียงไม่น้อยกว่า 1.00 เมตร กระจกเป็นพื้นยกสูงให้มีความสูงขนาด 0.40 เมตร
  - ง. ที่นอนเป็นที่นอนแข็ง หุ้มด้วยหนังเทียม หรือพลาสติก พร้อมด้วยผ้าปูที่นอน ผ้าขาวางเตียง หมอนพร้อมปลอกหุ้ม ผ้าคลุมตัวผู้รับบริการ
  - จ. มีอ่างล้างมือ ก๊อกน้ำแบบใช้ศอก เปิด – ปิด
  - ฉ. มีพัดลมระบายอากาศ
  - ช. มีที่วางหม้อน้ำร้อน ถูประคบ อย่างเหมาะสมโดยคำนึงถึงความปลอดภัย สะดวกต่อการหยิบใช้

5.1.7 ห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า ห้องอาบน้ำและห้องส้วมแยกประเภท ชาย – หญิง

- ก. มีขนาดไม่น้อยกว่า 1.00 x 1.00 เมตร และมีจำนวนเหมาะสมกับผู้ใช้บริการ
- ข. มีการระบายอากาศที่ดี ไม่อับชื้น ไม่มีกลิ่นเหม็น
- ค. มีแสงสว่างเพียงพอ
- ง. มีตู้สำหรับเก็บของใช้ส่วนตัวของผู้รับบริการพร้อมกุญแจ
- จ. มีเสื้อผ้าที่เหมาะสมสำหรับผู้รับบริการ
- ฉ. มีรองเท้าและเปลี่ยนสำหรับผู้รับบริการ

5.1.8 ห้องหรือบริเวณเก็บยา/จ่ายยา

- ก. มีขนาดพอเหมาะในการเก็บยา และจ่ายยา
- ข. มีการจัดเก็บยา เรียงยาไว้เป็นระเบียบ และแยกเป็นสัดส่วน

5.1.9 ห้องหรือบริเวณปรุงยา (หากมีการปรุงยา)

- ก. สถานที่สะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อยและแยกเป็นสัดส่วน
- ข. มีเครื่องชั่ง และดวง
- ค. มีตู้เก็บยาและอุปกรณ์อื่นๆ ที่จำเป็นในการปรุงยา
- ง. มีอ่างล้างมือ

5.1.10 มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการตามความเหมาะสม

5.2 สิ่งแวดล้อม

หน่วยบริการแพทย์แผนไทยควรแยกเป็นสัดส่วน สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปมีลักษณะที่เหมาะสม ดังนี้

5.2.1 การระบายอากาศ ให้ปฏิบัติตามกฎหมายควบคุมอาคาร ในกรณีที่ระบายอากาศโดยวิธีธรรมชาติจะต้องมีช่องเปิดสู่ภายนอกอาคารไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของพื้นที่นั้น สำหรับการระบายอากาศโดยวิธีกล เช่น การใช้พัดลมดูดอากาศจะต้องมีประสิทธิภาพเพียงพอในการระบายอากาศระหว่างภายในห้องและภายนอกอาคาร

5.2.2 มีแสงสว่างเพียงพอสามารถมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้ชัดเจน เหมาะสมต่อกิจกรรมบริเวณนั้น

5.2.3 การจัดการมูลฝอย มีภาชนะสำหรับบรรจุมูลฝอยในบริเวณต่างๆ อย่างเพียงพอ ตั้งอยู่ในที่สะดวกต่อการใช้งาน ตัวภาชนะทำด้วยวัสดุไม่ดูดซึมน้ำ ทำความสะอาดได้ง่ายและมีฝาปิดมิดชิด

5.2.4 บริเวณภายในหน่วยบริการต้องสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยแบ่งพื้นที่ใช้สอยเหมาะสม

5.3 บุคลากร

บุคลากรที่ปฏิบัติงานในหน่วยบริการแพทย์แผนไทย จะต้องมีความรู้ ทัศนคติที่เหมาะสมกับหน้าที่รับผิดชอบ ดังนี้

5.3.1 หัวหน้างานแพทย์แผนไทย

- ก. มีความรู้ ประสบการณ์ด้านการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรไม่น้อยกว่า 1 ปี
- ข. ผ่านการอบรมหลักสูตรการแพทย์แผนไทยจากกระทรวงสาธารณสุข

5.3.2 กลุ่มผู้ประกอบวิชาชีพ

ก. มีใบประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทยประเภทเวชกรรมแผนไทยหรือสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์หรือผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมที่ผ่านการอบรมหลักสูตรด้านการแพทย์แผนไทย

5.3.3 กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

ก) มีความรู้ ทัศนคติตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยบุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย หรือสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ ในการควบคุมของเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ หรือผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ.2545

5.4 การปฏิบัติงาน

5.4.1 มีการกำหนดขอบเขตบทบาทหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานที่ชัดเจน

5.4.2 มีการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานและวิธีการปฏิบัติงานมาตรฐาน (Standard Operating Procedure: SOP) ที่ชัดเจน ซึ่งครอบคลุม การตรวจวินิจฉัย การรักษาและการให้คำแนะนำแก่ผู้รับบริการในการดูแลสุขภาพตามศาสตร์การแพทย์แผนไทย

5.5 การควบคุมคุณภาพ

5.5.1 มีแบบรายงานและทบทวนเหตุการณ์อันไม่พึงประสงค์จากการมารับบริการ และรายงานภายใน 7 วัน เพื่อกำหนดมาตรการ

5.5.2 มีการกำหนดตัวชี้วัดมาตรฐาน เช่นการวัดระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการ

5.6 การจัดบริการ

5.6.1 ระดับโรงพยาบาล มีการจัดบริการ ดังนี้

ก. การส่งเสริมสุขภาพ

(1) จัดให้มีการให้ความรู้ สาธิต สอน แสดงด้านการแพทย์แผนไทย เช่น การฝึกจิต ทำสมาธิ สวดมนต์ อาหารสุขภาพอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

(2) จัดกิจกรรมนวดเพื่อส่งเสริมสุขภาพ

(3) จัดกิจกรรมการอบสมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพ

ข. ด้านการป้องกันโรค

(1) การจัดสมดุร่างกาย เช่น การออกกำลังกายด้วยฤๅษีดัดตน

(2) การให้ความรู้ เรื่องการรับประทานอาหารผักพื้นบ้านต้านโรค

(3) การให้ความรู้ เรื่องการรับประทานอาหารเฉพาะโรค เช่น เบาหวาน

(4) จัดกิจกรรมการนวดเพื่อป้องกันโรคแทรกซ้อน

ค. การรักษาโรค

(1) บันทึกรวดตรวจวินิจฉัยด้วยทฤษฎีการแพทย์แผนไทย

(2) การจ่ายยาและรักษาอาการของโรคตามผลการวินิจฉัย ด้วย

- การใช้ยาสมุนไพร ต้องมีอย่างน้อย 10 รายการ แต่ละรายการ ต้องผ่านเกณฑ์การขึ้นทะเบียนจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา/หรือผลิตโดยองค์การเภสัชกรรม/หรือรับรองจากกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์กระทรวงสาธารณสุข/หรือผลิตโดยโรงพยาบาลของรัฐที่สังกัดกระทรวงสาธารณสุข

- การนวด (ถ้ามี)

- การประคบสมุนไพร (ถ้ามี)

- การอบสมุนไพร (ถ้ามี)

ง. การฟื้นฟูสุขภาพ

(1) การนวดผู้ป่วยอัมพฤกษ์/อัมพาต

(2) มีกิจกรรมฟื้นฟูสุขภาพ ดูแลมารดาหลังคลอด เช่น การให้อาหารสุขภาพ การอบสมุนไพร การประคบสมุนไพร

5.6.2 ระดับสถานีนามัย มีการจัดบริการ ดังนี้

ก. การส่งเสริมสุขภาพ

(1) จัดให้มีการให้ความรู้ สาธิต สอน แสดงด้านการแพทย์แผนไทย เช่น การฝึกจิต ทำสมาธิ สวดมนต์ อาหารสุขภาพอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

- (2) จัดกิจกรรมนวดเพื่อส่งเสริมสุขภาพ (ถ้ามี)
- (3) จัดกิจกรรมการอบสมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพ (ถ้ามี)

ข. ด้านการป้องกันโรค

- (1) การจัดสมดุร่างกาย เช่น การออกกำลังกายด้วยฤๅษีดัดตน
- (2) การให้ความรู้ เรื่องการรับประทานอาหารผักพื้นบ้านต้านโรค
- (3) การให้ความรู้ เรื่องการรับประทานอาหารเฉพาะโรค
- (4) จัดกิจกรรมการนวดเพื่อป้องกันโรคแทรกซ้อน

ค. การรักษาโรค

- (1) บันทึกการตรวจวินิจฉัย
- (2) การจ่ายยาและรักษาอาการของโรคตามผลการวินิจฉัย ด้วย

- การใช้ยาสมุนไพร ต้องมีอย่างน้อย 5 รายการ แต่ละรายการต้องผ่านเกณฑ์การขึ้นทะเบียนจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา/หรือ ผลิตโดยองค์การเภสัชกรรม/หรือ รับรองจากกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข/หรือผลิตโดยโรงพยาบาลของรัฐที่สังกัดกระทรวงสาธารณสุข

- การให้บริการนวด การประคบสมุนไพร การอบสมุนไพร (ถ้ามี)

- การรักษาโรคดังกล่าวให้เป็นไปตามคู่มือและข้อกำหนดของกระทรวง

สาธารณสุข

ง. การฟื้นฟูสุขภาพ

(1) มีกิจกรรมฟื้นฟูสุขภาพ ดูแลมารดาหลังคลอด เช่น การให้อาหารสุขภาพ การอบสมุนไพร การประคบสมุนไพร

6. ระดับการให้บริการการแพทย์แผนไทยในสถานบริการสาธารณสุข

การดำเนินงานในสถานบริการสาธารณสุข ได้มีการจัดระดับรูปแบบการแพทย์แผนไทย ออกเป็น 4 ระดับ (ธนิดา ชุมนบุญจันทร์, 2546:19) คือ

ระดับที่ 1 มีการนำสมุนไพรไปให้บริการกับคนไข้

ระดับที่ 2 มีการนำสมุนไพรไปให้บริการกับคนไข้ มีคลินิกบริการการแพทย์แผนไทย คือ นวด อบ ประคบ

ระดับที่ 3 มีการนำสมุนไพรไปให้บริการกับคนไข้ มีคลินิกบริการการแพทย์แผนไทย และมีการผลิตสมุนไพร

ระดับที่ 4 มีการนำสมุนไพรไปให้บริการกับคนไข้ มีคลินิกบริการการแพทย์แผนไทย มีการผลิตสมุนไพร และพัฒนาให้เป็นศูนย์การฝึกอบรม

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

1. ความหมายและหลักการของการบริหารสาธารณสุข

การบริหาร (Administration) เป็นการจัดการ (Management) อย่างมีระเบียบแบบแผน เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่น บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (ทองหล่อ เดชไทย, 2536 : 5) การบริหารเป็นเครื่องมือช่วยให้การรวมตัวของทรัพยากร และการร่วมมือกันทำงานให้เป็นที่ไปอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งองค์การจะมีประสิทธิภาพเพียงใด หรือจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ทำหน้าที่ด้านการจัดการในองค์กรนั้น

คำว่า “การบริหาร” และ “การจัดการ” บางครั้งอาจใช้แทนกันได้เพราะคำสองคำนี้เป็นกิจกรรมที่หวังผลขั้นสุดทำอย่างเดียวกัน คือ ความสำเร็จของงาน การบริหารนั้นมุ่งเน้นที่การกำหนดนโยบายและการวางแผน ส่วน การจัดการ เป็นการนำเอานโยบายและแผนไปดำเนินการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ส่วนคำว่า “สาธารณสุข” ตามความหมายของ ศาสตราจารย์วินสโลว์ (Winslow, n.d. อ้างถึงใน ทองหล่อ เดชไทย, 2536 : 5) แห่งมหาวิทยาลัยเยล (Yale) หมายถึงศาสตร์และศิลป์แห่งการป้องกันโรค การทำให้มีชีวิตรื่นยาว และการส่งเสริมสุขภาพร่างกายและจิตใจให้มีประสิทธิภาพ โดยการจัดระบบบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขเพื่อวินิจฉัยระยะเริ่มแรก การป้องกันและการรักษาโรคตลอดจนการพัฒนาวิถีทางสังคมเพื่อให้ทุกคนในชุมชนมีมาตรฐานการครองชีพที่ดี มีความเป็นอยู่เหมาะสมสำหรับการคงไว้ซึ่งการมีสุขภาพที่สมบูรณ์

ฉะนั้น การบริหารสาธารณสุขจึงเป็นการนำเอาหลักการ วิธีการ และเทคนิคของการจัดการเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ มาประยุกต์ให้เหมาะสมสำหรับการดำเนินงานสาธารณสุข เพื่อให้ประชาชนมีอนามัยสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ และมีความเป็นอยู่ที่ดีในสังคม ด้วยการจัดบริการด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสภาพให้ครอบคลุมทุกกลุ่มชน ซึ่งมีหลักปฏิบัติที่สำคัญเช่นเดียวกับการบริหารงานทั่วไป อันประกอบด้วย การกำหนดนโยบาย การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารงานบุคคล การควบคุมบังคับบัญชา การงบประมาณ และการประเมินผลไว้ (ทองหล่อ เดชไทย, 2536 : 5) ซึ่งขอบเขตของการบริหาร

สาธารณสุขครอบคลุมถึงการจัดบริการสาธารณสุขที่สำคัญ 4 ด้าน คือ 1) ด้านการส่งเสริมสุขภาพ 2) ด้านการป้องกันโรค 3) ด้านการรักษาพยาบาล 4) ด้านการฟื้นฟูสภาพ

การพิจารณาการบริหารสาธารณสุขด้วยการวัดความสำเร็จของงานสาธารณสุขแต่เพียงอย่างเดียวนั้นย่อมไม่เป็นการเพียงพอ เพราะยังมีปัจจัยหรือเกณฑ์อื่น ๆ ที่ต้องคำนึงถึง อีกหลายประการ (ทองหล่อ เฉชไทย, 2536: 11-12) ดังต่อไปนี้

1) ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึงการดำเนินงานสาธารณสุขด้วยการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรการบริหารประกอบด้วยคน เงิน และอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ มีสมดุลยภาพ มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับเจ้าหน้าที่ประเภทต่าง ๆ โดยพิจารณาถึงความสามารถและความชำนาญของแต่ละบุคคล ทำให้เกิดความพึงพอใจในระหว่างผู้รับบริการและครอบคลุมไปทุกกลุ่มชน

2) ประสิทธิภาพ (Effectiveness) หมายถึงผลความสำเร็จ หรือการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ วัดได้จากการเปรียบเทียบความสำเร็จของงานที่ปฏิบัติเสร็จสิ้นแล้วกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า แต่การบริหารงานสาธารณสุขอย่างมีประสิทธิภาพนี้ไม่แน่ว่าจะมีประสิทธิภาพเสมอไป เพราะความสำเร็จของงานสาธารณสุขตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้นั้นอาจต้องใช้ทรัพยากรการบริหารมากจนเกินความจำเป็น

3) การประหยัด (Economy) การประหยัดนี้มิได้หมายความว่าเพียงแต่การระมัดระวังการใช้จ่ายเงินเท่านั้น ต้องรวมถึงทรัพยากรการบริหารอื่น ๆ ทั้งด้านกำลังคนและอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ นอกจากนี้เวลาก็เป็นปัจจัยที่ต้องนำมาพิจารณาร่วมด้วยเสมอ เพราะงานสาธารณสุขที่มีประสิทธิผลดีเลิศแต่ต้องใช้เวลาอันเกินไปไม่สมดุลกันก็ถือว่าไม่มีประสิทธิภาพในการบริหาร

4) ความเป็นธรรม (Equity) ความเป็นธรรมจะช่วยทำให้เกิดความเสมอภาคปราศจากการเลือกที่รักมักที่ชังขึ้นในสังคม ฉะนั้นการบริหารสาธารณสุขด้วยความเป็นธรรมนี้จำเป็นสำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขผู้ให้บริการและประชาชนผู้รับบริการด้วย ไม่ควรมีการแบ่งแยกชั้นวรรณะ เชื้อชาติ ศาสนา ทุกคนควรมีสติเท่าเทียมกันในโอกาสที่จะรับบริการ

5) การครอบคลุม (Coverage) การครอบคลุมของบริการสาธารณสุขนั้นเป็นส่วนหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการบริหารงานสาธารณสุขนอกเหนือจากสมดุลยภาพของการใช้ทรัพยากรการบริหารที่มีอยู่ ซึ่งวัดได้จากองค์ประกอบด้วยการกระจายของบริการอัตราส่วนของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขแต่ละประเภทต่อประชากร และปริมาณการใช้บริการสาธารณสุขที่จัดให้ นอกจากนี้คุณภาพของบริการสาธารณสุขที่จัดให้ก็อาจใช้เป็นดัชนีวัดประสิทธิภาพของการบริหารสาธารณสุขได้อีกด้วย

6) ความซื่อสัตย์และมีเกียรติ (Honest And Hon our) ความซื่อสัตย์ เกียรติยศ ชื่อเสียง และจรรยาวิชาชีพ ซึ่งอาจถือเป็นธรรมเนียมในการบริหารงานว่าการปฏิบัติงานใด ๆ ก็ตามต้องดำเนินไปด้วยความตั้งใจและเต็มใจ ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนซึ่งจะนำมาซึ่งความรักและนับถือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดแรงเสริมสำหรับการบริหารงานให้เจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป นอกจากนี้ผู้บริหารที่ดีจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและจริยธรรมอยู่ในจิตใจ วางตนอยู่ในกรอบแห่งหน้าที่ความรับผิดชอบที่มีต่อการพัฒนาสุขภาพอนามัยของประชาชน

2. ความหมายและหน้าที่ของผู้บริหาร

ผู้บริหาร (Administrator) หมายถึง บุคคลที่รับผิดชอบให้การปฏิบัติงานขององค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficiency) และประสิทธิผล (Effectiveness) โดยที่ความมีประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถในการใช้ทรัพยากรในกระบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อบรรลุจุดหมายขององค์กรได้ดี ส่วนความมีประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถในการกำหนดจุดหมายขององค์กรได้ (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2542 : 3-4) โดยทั่วไปแล้วระดับของผู้บริหารแบ่งออกได้ 3 ระดับ คือ 1) ผู้บริหารระดับสูง ทำหน้าที่รับผิดชอบต่อองค์กรทั้งหมด 2) ผู้บริหารระดับกลาง รับผิดชอบต่อผู้บริหารระดับต้นที่อยู่ได้สังกัด 3) ผู้บริหารระดับต้น รับผิดชอบต่อผู้ปฏิบัติงานในสังกัด โครงสร้างการจัดองค์กรต่าง ๆ

ในการบริหารของผู้บริหารต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมองค์กร 2 ลักษณะคือ 1) สภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment) หรือบางครั้งเรียกวัฒนธรรมองค์กร (Organizational Culture) 2) สภาพแวดล้อมภายนอก (External Environment) โดยองค์กรจะนำเอาทรัพยากรที่เป็นทรัพยากรมนุษย์และที่ไม่ใช่มนุษย์ (ปัจจัยป้อนเข้า) มาจากระบบที่ใหญ่กว่า (สภาพแวดล้อมภายนอก) จากนั้นจะเกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงองค์กร (สภาพแวดล้อมภายใน) อันจะนำไปสู่ผลผลิตหรือการบริการที่ต้องการ (ปัจจัยป้อนออก) ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวผู้บริหารต้องประสานกิจกรรมทั้งหมดภายในองค์กรเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ตามที่ต้องการ สภาพแวดล้อมภายในหรือวัฒนธรรมองค์กร ประกอบด้วยค่านิยม ความเชื่อ ปทัสถาน ที่คนในองค์กรยึดถือร่วมกัน ซึ่งทำให้เกิดพฤติกรรมที่มีผลสำคัญต่อประสิทธิผลขององค์กร ซึ่งคินิสัน (Denison, 1984. อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตนะ, 2542 : 8) ได้จำแนกออกเป็น 3 ด้านคือ ด้านที่เป็นตัวส่งเสริมต่อการบรรลุจุดมุ่งหมายองค์กร (Direction) ด้านที่เป็นที่แพร่หลายในองค์กร (Pervasiveness) และด้านที่คนในองค์กรให้การยอมรับ (Strength) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมองค์กรอาจมีผลในทางบวกต่อความมีประสิทธิภาพขององค์กร หากวัฒนธรรมนั้นส่งเสริมต่อการบรรลุจุดหมายขององค์กร แพร่หลายใน

วงกว้าง และได้รับการยอมรับ อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมอาจส่งผลในทางลบหากวัฒนธรรมนั้นเป็นที่แพร่หลายและเป็นที่ยอมรับแต่ไม่ส่งเสริมการบรรลุจุดหมายขององค์กร ดังนั้นผู้บริหารควรเสริมสร้างหรือก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมองค์กรขึ้น โดยได้เสนอขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงของ ไคลแมนน์ (Kilmann, 1985. อ้างถึงในวิโรจน์ สารรัตนะ, 2542 : 3-4) ไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ทำให้กระจ่างในปทัสฐานที่แท้จริง (Surfacing Actual Directions) โดยอาจใช้วิธีการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ให้สมาชิกองค์กรระบุปทัสฐานที่เชื่อว่ามีอิทธิพลต่อทัศนคติและการกระทำของพวกเขา 2) ทำให้ชัดเจนในทิศทางใหม่ (Articulating New Directions) สมาชิกร่วมกันวิเคราะห์ทิศทางขององค์กรและระบุพฤติกรรมที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กร 3) สร้างปทัสฐานใหม่ (Establishing New Norms) โดยให้สมาชิกพัฒนาปทัสฐานที่มีผลทางบวกต่อองค์กร 5) ปิดช่องว่างของวัฒนธรรม (Closing Culture Gaps) กำหนดเงื่อนไขการยอมรับในวัฒนธรรมใหม่และการพัฒนาสิ่งจูงใจเพื่อความยั่งยืนของวัฒนธรรมองค์กรที่พึงประสงค์

3. บทบาทของผู้บริหาร

ในแต่ละองค์กรจะแบ่งบุคคลออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายปฏิบัติการกับฝ่ายบริหาร สำหรับฝ่ายบริหารจะมีบุคคลที่เรียกว่า ผู้บริหาร มีหน้าที่คอยจัดการดูแลให้ฝ่ายปฏิบัติการดำเนินการด้วยความรวดเร็ว เรียบร้อย มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามจุดหมายขององค์กร หลายคนไม่เข้าใจว่าบทบาทการจัดการของผู้บริหารประกอบด้วยบทบาทใดบ้าง และแต่ละบทบาทมีกิจกรรมหลักที่ควรปฏิบัติประการใด ดังนั้นในที่นี้จะนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทการจัดการของผู้บริหารตามแนวคิดของ เฮนรี มินท์ซ์เบิร์ก (Henry Mintzberg, n.d. อ้างถึงใน ธวัช บุญยมติ, 2547 : 77-80) ที่ได้ทำการศึกษาบทบาทของผู้บริหาร โดยการสังเกตแบบมีโครงสร้างกว้าง ๆ (Extensive Structure Observation Study) จากผู้บริหาร และได้สรุปบทบาทการบริหาร (Administrative Roles) หรือ บทบาทการจัดการ (Managerial Roles) ของผู้บริหารไว้ทั้งหมด 10 ประการ ไว้ดังนี้

3.1 บทบาทประมุข (Figurehead Role) สืบเนื่องจากผู้บริหารมีอำนาจอย่างเป็นทางการในฐานะของหัวหน้าองค์กร จึงถูกกำหนดให้แสดงหน้าที่เป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์ขององค์กร ที่ถูกต้องตามกฎระเบียบหรือลักษณะของสังคม

3.2 บทบาทผู้นำ (Leader Role) ผู้บริหารเป็นผู้ที่รับผิดชอบในการให้หน่วยย่อยต่าง ๆ ในองค์กรปฏิบัติตามหน้าที่ (Function) อย่างผสมผสาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ดังนั้น ผู้บริหารต้องนำผู้ใต้บังคับบัญชา ต้องแน่ใจว่าผู้ใต้บังคับบัญชาได้รับการจูงใจและก่อให้เกิดความพอใจในการปฏิบัติงาน

3.3 บทบาทผู้ประสาน (Liaison Role) บทบาทผู้ประสานของผู้บริหารครอบคลุมถึงพฤติกรรมที่มีจุดมุ่งหมายในการสร้างและจรรโลงเครือข่ายความสัมพันธ์กับบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ภายนอกองค์กร ความสัมพันธ์เหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นในฐานะที่เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารและแหล่งสนับสนุน การพัฒนาการติดต่อและความสัมพันธ์เป็นความรับผิดชอบของผู้บริหารที่จะต้องเชื่อมโยงองค์กรเข้ากับสภาพแวดล้อมภายนอก ความสัมพันธ์ในแนวราบ (Horizontal Relationships) เป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้บริหารระดับกลางและระดับต้น หัวใจบทบาทของผู้ประสานคือ การสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลและองค์กรใหม่เพิ่มขึ้น รักษาสัมพันธภาพ และสร้างความประทับใจ ซึ่งจะทำให้ผู้บริหารได้รับความนิยม และการสนับสนุน

3.4 บทบาทผู้รับข่าว (Monitor Role) ผู้บริหารต้องแสวงหาข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การอ่านรายงานและบันทึกต่าง ๆ รายงานการเข้าร่วมประชุมและข้อสรุป ข้อสังเกตจากการดูงาน ข้อมูลข่าวสารบางเรื่องมาจากผู้ใต้บังคับบัญชา หรือบุคคลภายนอก ข้อมูลข่าวสารเกือบทั้งหมดจะถูกวิเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและโอกาสและพัฒนาความรู้ความเข้าใจต่อเหตุการณ์ภายนอกและกระบวนการภายในแผนกต่าง ๆ ของผู้บริหาร เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ

3.5 บทบาทผู้กระจายข่าว (Disseminator Role) ผู้บริหารมีโอกาเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งผู้ใต้บังคับบัญชาไม่สามารถกระทำได้ ผู้บริหารเป็นผู้รับข้อมูลข่าวสารจากบุคคลภายนอกหรือจากผู้ใต้บังคับบัญชาแล้วส่งผ่านไปยังสมาชิกในองค์กร ข้อมูลข่าวสารบางเรื่องเป็นข้อเท็จจริงตามหลักธรรมชาติ บางเรื่องเกี่ยวข้องกับการแปลความหมายและการบูรณาการจากผู้ที่มีอำนาจขององค์กร ข้อมูลข่าวสารที่เป็นข้อเท็จจริงบางเรื่องสามารถส่งต้นฉบับไปให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้ทันที บางเรื่องผู้บริหารต้องแปลความหมายและเรียบเรียงใหม่ ข้อมูลข่าวสารที่มีผลต่อแหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข่าว หรือมีผลต่อผู้ใต้บังคับบัญชา หรือต้องรับผิดชอบต่อคำถามของผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บริหารต้องแปลงข้อมูลข่าวสารนั้นให้อยู่ในรูปของแนวทางการทำงาน เช่น กฎระเบียบ เป้าหมาย นโยบาย หรือมาตรฐานขององค์กร

3.6 บทบาทโฆษก (Spokesman Role) ผู้บริหารต้องถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารไปสู่บุคคลภายนอกแผนกของตน เช่น ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแผนงาน นโยบาย กิจกรรม และผลการดำเนินงานขององค์กร ผู้บริหารระดับกลางและระดับต้นต้องรายงานต่อผู้บริหารระดับสูงขึ้นไป ผู้บริหารระดับสูงต้องรายงานต่อกรรมการบริหาร ผู้บริหารแต่ละระดับถูกคาดหวังให้แสดงบทบาทเหมือนกับเป็นผู้แนะนำชักชวน (Lobbyist) และประชาสัมพันธ์ไปยังผู้บริหารระดับสูงและบุคคลภายนอกองค์กร

3.7 บทบาทผู้ริเริ่มดำเนินการ (Entrepreneur Role) ผู้บริหารองค์กรหรือหัวหน้าแผนกต้องเป็นผู้ริเริ่มและวางแผนควบคุมการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้มีโอกาประสบความสำเร็จในสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนั้น การวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นในรูปแบบของการปรับเปลี่ยน เช่น การ

พัฒนาหลักสูตร การจัดสร้างองค์กรใหม่ การปรับแผนบางแผนผู้บริหารต้องให้คำปรึกษาโดยตรง และบางแผนอาจมอบหมายให้ผู้ได้บังคับบัญชาเป็นผู้ดำเนินการ

3.8 บทบาทผู้แก้ไขปัญหา (Disturbance-Handler Role) ในบทบาทผู้แก้ไขปัญหา ผู้บริหารจะเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ฉุกเฉินที่เกิดขึ้นอย่างทันทีทันใด ซึ่งไม่สามารถละเลยได้ ผู้บริหารต้องรับรู้ถึงความผิดปกติหรือความแปรเปลี่ยนที่เกิดขึ้นจากปัญหาต่าง ๆ และมีความตั้งใจในการแก้ไขปัญหาให้ประสบความสำเร็จ

3.9 บทบาทผู้จัดสรรทรัพยากร (Resource Allocator Role) ผู้บริหารมีอำนาจในการจัดสรรทรัพยากรขององค์กร ได้แก่ เวลา งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และบริการต่าง ๆ บทบาทในการจัดสรรทรัพยากรที่สำคัญประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ การวางแผนการใช้เวลา การวางแผนการปฏิบัติงาน การให้อำนาจการตัดสินใจ การวางแผนการใช้เวลาผู้บริหารต้องสื่อสารให้บุคคลอื่นทราบว่าอะไรสำคัญ อะไรไม่สำคัญ และในแต่ละช่วงเวลาควรจะทำอะไร ในการวางแผนปฏิบัติงาน ผู้บริหารต้องควบคุมและจัดทำตารางการใช้เวลาของบุคคลอื่น ๆ ในทางปฏิบัติผู้บริหารจะตัดสินใจว่าจะทำอะไร โดยใคร และอยู่ภายใต้เงื่อนไขอะไร เพื่อให้แน่ใจว่าเรื่องนั้นเป็นประเด็นปัญหาที่มีความสำคัญในลำดับสูง ในการให้อำนาจการตัดสินใจ ถึงแม้ว่าผู้บริหารจะมอบหมายอำนาจการตัดสินใจให้กับผู้ได้บังคับบัญชาแล้ว แต่ยังคงควบคุมการตัดสินใจที่สำคัญไว้ เพื่อให้แน่ใจว่าเวลาและพลังงาน (Energy) ถูกใช้ไปในเรื่องที่สำคัญอย่างเหมาะสม

3.10 บทบาทผู้เจรจาต่อรอง (Negotiator Role) บทบาทของผู้บริหารในระหว่างการเจรจาต่อรอง เป็นไปได้ที่จะมีทั้งบทบาทผู้จัดสรรทรัพยากร โฆษก และบทบาทประมุข ซึ่งรวมกันเป็นบทบาทผู้เจรจาต่อรอง ผู้บริหารระดับสูงสมควรมีส่วนร่วมในการเจรจาต่อรองต่าง ๆ ผู้บริหารระดับกลาง และระดับต้น จะต้องแสดงบทบาทนี้ด้วย แต่จะเป็นการเจรจาต่อรองที่เกิดขึ้นในระหว่างแผนกต่าง ๆ ในองค์กรและส่วนมากจะเป็นการเจรจาต่อรองที่ไม่เป็นทางการ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการยอมรับนวัตกรรม

การยอมรับนวัตกรรมของบุคคล ตามแนวคิดของฟอสเตอร์ (Foster, 1973. อ้างถึงใน จำเป็น ชาญชัย, 2535 : 17) เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างหนึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้เรียนรู้ โดยผ่านขั้นตอนการศึกษา สามารถบรรยายได้โดยผ่านขั้นตอนการรับรู้ และการยอมรับจะเกิดขึ้นได้หากมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้นั้นจะได้ผลก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นได้ทดลองปฏิบัติ เมื่อเขาแน่ใจแล้วว่าสิ่งนั้นให้ประโยชน์แก่เขาได้ เขาจึงกล้าลงทุนเพื่อสิ่งนั้น ทั้งนี้บุคคลนั้นจะต้องรับสิ่งนั้นด้วยความเต็มใจ พอใจ เลื่อมใส และเชื่อถือ โดยสามารถแสดงออกมาให้บุคคลอื่น ๆ ทราบได้อย่างชัดเจนทางพฤติกรรมของบุคคล (นิภา ลิขิตประเสริฐ, 2532 : 22) จะเห็นว่ากระบวนการยอมรับของบุคคล เป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับความรู้สึทางด้านจิตใจ ในการยืนยันการตัดสินใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่ง โดยผ่านการรับรู้ในขั้นต้นจนกระทั่งถึงการตัดสินใจที่ยอมรับหรือปฏิเสธสิ่งนั้นๆ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2526 : 14) และกระบวนการยอมรับของใหม่ตามแนวคิดของ โรเจอร์ (Roger, 1964. อ้างถึงใน ประยุทธ์ โขชัย, 2537 : 29) ยังมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ เช่น ปัจจัยส่วนตัวของผู้รับของใหม่ ซึ่งประกอบด้วย ระดับอายุของบุคคล (Age) สถานภาพทางสังคม (Social Status) ฐานะทางเศรษฐกิจ (Financial Position) ซึ่งรวมไปถึงรายได้ ขนาดที่ดินที่ถือครอง หรือทรัพย์สินต่าง ๆ ที่ครอบครองอยู่ และความสามารถเฉพาะอย่าง (Specialization) ซึ่งรวมถึงระดับการศึกษาและความสามารถทางด้านจิตใจ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยด้านคุณสมบัติของผู้ทำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลหรือสังคม อันได้แก่ ความรู้ความเข้าใจต่อนวัตกรรมนั้น ๆ ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือเป็นบุคคลที่มีลักษณะชอบเสี่ยง ชอบทดลอง ปัจจัยด้านลักษณะของใหม่ เช่น นวัตกรรมนั้นอยู่ในระดับที่ดีกว่าของเดิมหรือไม่ มีความสลับซับซ้อนเพียงใด และขัดต่อค่านิยมหรือบรรทัดฐานของระบบสังคมนั้นๆ หรือไม่อย่างไร (จำเป็น ชาญชัย, 2535 : 24)

ดังนั้นสรุปได้ว่า การยอมรับเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งของบุคคลในการที่จะรับเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่บุคคลนั้นได้เรียนรู้และทดลองปฏิบัติมาขั้นหนึ่ง และเห็นว่าสิ่งนั้น มีคุณค่า มีประโยชน์ และน่าเชื่อถือ แล้วรับเอาไปปฏิบัติด้วยความเต็มใจ โดยการยอมรับยังเกี่ยวข้องกับปัจจัยลักษณะของใหม่ ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงปัจจัยส่วนตัวของผู้รับ เช่น อายุ รายได้ ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม เป็นต้น

2. ทฤษฎีกระบวนการรับของใหม่ (Process of Adoption Theory)

โรเจอร์ (Rojers, 1963 อ้างถึงใน ประยงค์ โจษัด, 2541 : 17) ได้แบ่งลักษณะของบุคคลที่ยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Innovator) เป็นบุคคลที่ชอบเสี่ยงกล้าได้กล้าเสีย พวกนี้กระหายที่จะนำแนวคิดใหม่ๆ มาปฏิบัติ
2. ผู้ยอมรับเอาของใหม่มาใช้ในขั้นแรก (Early Adopter) บุคคลพวกนี้มักมีการเกี่ยวข้องกับชุมชนของตัวเองมากกว่าพวกแรก มีระดับการเป็นผู้นำ มักจะมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ที่ทำงานเกี่ยวกับการส่งเสริมเผยแพร่เกี่ยวกับสิ่งเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ จึงนับได้ว่าเป็นบุคคลที่ช่วยให้การเผยแพร่ขยายสิ่งใหม่สู่ชุมชนเร็วยิ่งขึ้น
3. บุคคลส่วนใหญ่จะยอมรับตาม (Early Majority) บุคคลพวกนี้จะยอมรับเอาของใหม่มาใช้ก่อนหน้าพวกชาวบ้านโดยทั่วไปเพียงเล็กน้อยแต่ไม่ค่อยมีฐานะเป็นผู้นำด้านใดด้านหนึ่งมากนัก ดังนั้นระยะเวลาการยอมรับจึงนานกว่าสองพวกแรก
4. บุคคลที่รับสิ่งใหม่ช้า (Late Majority) บุคคลพวกนี้เป็นพวกที่ยอมรับสิ่งใหม่และวิธีการใหม่ ๆ ช้ากว่าชาวบ้านทั่วไปเล็กน้อย
5. พวกล่าหลัง (Laggard) เป็นพวกสุดท้ายที่รับของใหม่มาใช้ พวกนี้มักมีความระแวง สงสัยในสิ่งใหม่และผู้นำการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ในการที่บุคคลจะยอมรับนวัตกรรม (Innovation) ใหม่ไปช่วยแก้ปัญหาหนึ่ง ตามแนวคิดของ โรเจอร์ (Rogers, 1983. อ้างถึงใน กัทธนา ลิ้มชวลิต, 2539 : 19-20) จะต้องผ่านกระบวนการยอมรับ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นรับรู้ (Awareness Stage) หมายความว่าปัจเจกบุคคลได้เริ่มรับรู้ เรียนรู้กับวิทยาการใหม่ หรือความคิดใหม่เป็นครั้งแรก แต่ยังไม่เข้าใจข่าวสารข้อมูลในเรื่องนั้นๆ
2. ขั้นสนใจ (Interest Stage) หมายความว่า ปัจเจกบุคคลเริ่มพัฒนาขึ้น โดยให้ความสนใจในนวัตกรรมนั้นๆ และเสาะแสวงหาข่าวสารข้อมูลเพิ่มเติมขึ้น
3. ขั้นประเมินค่า (Evaluation Stage) หมายความว่า ปัจเจกบุคคล คิดทบทวนอยู่ในใจเกี่ยวกับความคิดใหม่ๆ ว่ามีผลดีผลเสียต่อเขาในปัจจุบันและอนาคตหรือไม่อย่างไร และถึงจะตัดสินใจว่าจะกระทำหรือไม่กระทำ

4. **ขั้นทดลอง (Trial Stage)** หมายความว่า ปัจเจบุคคลเริ่มนำความคิดใหม่ๆ นั้น ไปทดลองประยุกต์ในวงแคบๆ เพื่อที่จะพิจารณาคุณภาพประโยชน์ว่าจะดีหรือไม่เพียงใด ก่อนที่จะตัดสินใจยอมรับหรือไม่ต่อไป

5. **ขั้นยอมรับ (Adoption Stage)** หมายความว่า ปัจเจบุคคลยอมรับผลการทดลองจากขั้นตอนที่แล้ว โดยตัดสินใจนำความคิดใหม่นั้นไปปฏิบัติต่ออย่างเต็มขั้นและต่อเนื่อง

สำหรับคุณลักษณะของนวัตกรรม ที่มีผลต่อการยอมรับนั้น โรเจอร์ (Rogers, 1983. อ้างถึงใน จำเป็น ชาญชัย. 2535 : 19-20) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของนวัตกรรมซึ่งจะมีผลต่อการยอมรับไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. การมองเห็นว่ามีประโยชน์หรือได้เปรียบเมื่อเทียบเคียง (Relative Advantage) คือ การที่ผู้รับนวัตกรรมคิดว่านวัตกรรมที่ตนรับใหม่เข้ามาแทนที่นั้น อยู่ในระดับที่ดีกว่าความคิดเก่า สิ่งเก่า การจะวัดว่าจะมีประโยชน์มากกว่า หรือดีกว่านั้นอาจวัดได้หลายทาง เช่น ในแง่ของเศรษฐกิจ คือให้กำไรมากกว่า ความเชื่อถือในสังคม ความสะดวกสบาย และความพึงพอใจ การมองเห็นว่ามีประโยชน์นี้ ซึ่งประโยชน์ในด้านของรูปธรรม (Objective) ไม่ใช่สิ่งสำคัญ แต่สิ่งสำคัญอยู่ที่ การที่บุคคลผู้รับนวัตกรรมนั้นเห็นว่านวัตกรรมมีคุณค่า มีประโยชน์ และยังมีผู้เห็นถึงคุณค่า และประโยชน์ของนวัตกรรมนั้นมากเพียงไร อัตราการยอมรับนวัตกรรมนั้นก็เพิ่มมากขึ้น

2. ความเข้ากันได้ (Compatibility) หมายถึงการที่นวัตกรรมนั้นมีลักษณะที่เข้ากันได้ หรือไปด้วยกันได้กับค่านิยม ประสพการณ์ที่ผ่านมาในอดีต และความต้องการของผู้ที่ยอมรับนวัตกรรมนั้น ความคิดใหม่หรือนวัตกรรมใดที่ไม่สามารถเข้ากันได้ กับค่านิยมของสังคมนั้น และในการยอมรับนวัตกรรมที่เข้ากันได้ไม่ได้กับค่านิยม ระบบสังคมนั้นๆ ก่อนอื่นต้องสร้างให้เกิดการยอมรับระบบค่านิยมใหม่เสียก่อน จึงจะทำให้เกิดการยอมรับนวัตกรรมนั้นได้

3. ความสลับซับซ้อน (Complexity) หมายถึงในลักษณะที่นวัตกรรมนั้นมีความสลับซับซ้อนยากต่อความเข้าใจและนำไปใช้ นวัตกรรมบางอย่างถ้ามีลักษณะที่ไม่ซับซ้อนยุ่งยาก สมาชิกในสังคมสามารถที่จะเข้าใจได้ทันที นวัตกรรมลักษณะนี้ก็ได้รับการยอมรับอย่างรวดเร็ว ในทางตรงข้ามหากนวัตกรรมนั้นมีลักษณะเข้าใจยาก ซับซ้อน นวัตกรรมนั้นก็ต้องใช้เวลาานกว่าจึงจะเกิดการยอมรับ เพราะต้องใช้เวลาสร้างความเข้าใจ และพัฒนาทักษะขึ้นมาอีกระดับหนึ่งด้วย

4. ความสามารถในการนำไปทดลองใช้ (Trialability) คือ การที่นวัตกรรมมีลักษณะที่สามารถถูกนำไปทดลองใช้ในปริมาณจำกัดเล็ก ๆ ได้ นวัตกรรมใดซึ่งสามารถถูกแบ่งเป็นส่วนต่างๆ เพื่อนำไปทดลองใช้ในปริมาณจำกัดได้ นวัตกรรมนั้นก็จะถูกยอมรับได้รวดเร็วกว่านวัตกรรมซึ่งไม่สามารถแบ่งออกเป็นส่วนย่อย ๆ ได้ ทั้งนี้เพราะผู้ที่ทดลองเมื่อนำไปใช้ทดลองใช้ ตนเองจะรู้สึก

เสี่ยงน้อยลง อันจะมีผลให้นวัตกรรมนั้นมีการยอมรับได้เร็วขึ้น เพราะมีโอกาสและความเป็นไปได้ในการถูกนำไปทดลองเรียนรู้ตนเอง

5. ความสามารถในการสังเกตเห็น (Observability) คือการที่นวัตกรรมนั้นมีผลออกมาในลักษณะที่สามารถมองเห็นได้ ซึ่งถ้ามีลักษณะที่มองเห็นผลได้ง่ายมากเท่าใด นวัตกรรมนั้นก็就会被ยอมรับได้ง่ายขึ้นเท่านั้น

สรุปได้ว่าบุคคลที่จะยอมรับนวัตกรรมใหม่ๆ นั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะของบุคคล โดยที่บุคคลที่จะยอมรับนวัตกรรมจะต้องผ่านการระบวนการยอมรับ ซึ่งประกอบด้วย ขั้นรับรู้เกี่ยวกับนวัตกรรม ขั้นสนใจในนวัตกรรม ขั้นประเมินค่า ขั้นทดลอง จนถึงขั้นการยอมรับโดยตัดสินใจนำนวัตกรรมนั้นไปปฏิบัติอย่างเต็มขั้นและต่อเนื่อง นอกจากนี้การยอมรับขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของนวัตกรรม ต้องเห็นว่านวัตกรรมนั้นมีประโยชน์ มีคุณค่า เข้ากันได้กับค่านิยมของสังคมนั้น ไม่ซับซ้อนยุ่งยาก มีความสามารถในการนำไปทดลองใช้ และมีความสามารถในการสังเกตที่มองเห็นผลได้ง่าย

จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์เพื่อศึกษาการยอมรับในการผสมผสานการแพทย์แผนไทยเข้าสู่ระบบบริการสาธารณสุขของผู้บริหารทางการแพทย์และสาธารณสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึงการที่ผู้บริหารมีการยอมรับถึงประโยชน์ของการแพทย์แผนไทย และประสิทธิภาพของการแพทย์แผนไทยและยอมรับที่จะให้มีการผสมผสานการแพทย์แผนไทยเข้าสู่ระบบบริการสาธารณสุขมาใช้ในการดูแลสุขภาพของประชาชน โดยการยอมรับยังเกี่ยวข้องกับปัจจัยลักษณะของใหม่ ปัจจัยด้านนโยบาย และปัจจัยด้านงบประมาณ รวมถึงปัจจัยส่วนตัวของผู้รับ เช่น อายุ ตำแหน่ง ศาสนา ประสบการณ์การทำงาน ประสบการณ์ในการใช้บริการด้านการแพทย์แผนไทย และการเข้ารับการศึกษาอบรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

สุภาภรณ์ ทองเจิม (2527 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาระดับการยอมรับเกี่ยวกับนวัตกรรมทางการศึกษาของศึกษานิเทศก์อำเภอและครูวิชาการกลุ่มการศึกษา 8 พบว่าปัจจัยทางด้านประสบการณ์ระยะเวลาในการทำงาน คุณวุฒิทางการศึกษามีความแตกต่างกันในระดับการยอมรับนวัตกรรมทางด้านหลักสูตร ด้านการบริหารและบริการ

บุรินทร์ บุรัตน์ (2528 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องระดับการยอมรับนวัตกรรมทางการศึกษาของศึกษานิเทศก์อำเภอและครูวิชาการ กลุ่ม โรงเรียนในเขตการศึกษา 10 ผลการศึกษาพบว่าศึกษานิเทศก์ที่มีประสบการณ์ในการทำงานนาน และครูวิชาการที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีคุณวุฒิทางการศึกษาต่างกัน และมีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน มีระดับการยอมรับนวัตกรรมทางการศึกษาแต่ละด้านอยู่ในระดับเดียวกัน

จิระวัฒน์ วงศ์สวัสดิวัฒน์ (2529 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการยอมรับวิทยาการแพนใหม่ของเกษตรกรชาวนาเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ทักษะมีความสำคัญต่อการยอมรับ

วิทยา เจียรพันธ์ (2533 : อ้างถึงใน กัทธนา ลิ้มชวลิต, 2539 : 29) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การยอมรับวัสดุอุปกรณ์การเกษตรของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยทางจิตลักษณะมีความสัมพันธ์กับการยอมรับวิทยาการของเกษตรกร ส่วนปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจถึงจะมีความสัมพันธ์กับการยอมรับวิทยาการการเกษตรของเกษตรกรแต่ต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านการผลิตของเกษตรกรด้วย

ราณี วิริยะเจริญกิจ (2535. อ้างถึงใน ประกายแก้ว ธนสุวรรณ, 2543 : 14) ได้ศึกษาปัจจัยคัดสรรที่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานจริงของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาล โรงพยาบาลชุมชน โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่าง 214 คน พบว่า อายุราชการมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติงานจริง ด้านบริหารจัดการ ในบทบาทรวมทุกด้าน และประสบการณ์ทำงานในตำแหน่งผู้บริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติงานจริงด้านบริการจัดการ

ชุตินา ทิพย์โอสถ (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานอนามัยโรงเรียน ผลการศึกษาพบว่า อายุของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเพียงปัจจัยเดียวที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานอนามัยโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนปัจจัยอื่น ได้แก่ อายุของครูอนามัยโรงเรียน ความรู้ในการดำเนินงานอนามัยโรงเรียน ทักษะต่อการดำเนินงานอนามัย

โรงเรียน การฝึกอบรม วุฒิต่างการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน ไม่มีความสัมพันธ์กับผลการดำเนินงานอนามัยโรงเรียน

ประยูร โขชัย (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาใน โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ในเขตชนบท จังหวัดปัตตานี ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาใน โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ในเขตชนบท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 คือ ประสบการณ์การทำงาน และจำนวนครูในโรงเรียน ส่วนปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ได้แก่ อายุ รายได้ การเข้ารับการฝึกอบรม ทักษะที่มีต่อโครงการ ความรู้ในโครงการ และงบประมาณสนับสนุน

สมัญติ คำपालะ (2537 : อ้างถึงใน กัทธนา ลิมชวลิต, 2539: 29) ได้ศึกษาการยอมรับการใช้ไมโครคอมพิวเตอร์ในงานสอบสวนของพนักงานสอบสวน ศึกษากรณีพนักงานสอบสวนระดับรองสารวัตร สังกัดกองบัญชาการตำรวจนครบาล พบว่าความเพียงพอของรายได้ และรายจ่าย ไม่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับการใช้ไมโครคอมพิวเตอร์ในงานสอบสวนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อรพรรณ ลิมเจริญ (2537 : อ้างถึงใน กัทธนา ลิมชวลิต, 2539 : 29) ได้ทำการศึกษาเรื่องการยอมรับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ กรณีศึกษาบุคลากรในเครือบริษัทศรีวรา ผลการศึกษาพบว่า ความรู้ทางคอมพิวเตอร์ รายได้ มีความสัมพันธ์ต่อการยอมรับ ส่วน เพศ การศึกษา ตำแหน่ง ไม่มีอิทธิพลต่อการยอมรับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์

อภิญญา ซอหะวัน (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการยอมรับนวัตกรรมทางเทคโนโลยีทางการศึกษาของครูสอนศาสนาอิสลาม เขตการศึกษาที่ 1 พบว่าความรู้และประสบการณ์ด้านนวัตกรรมทางเทคโนโลยีมีความสัมพันธ์กับการยอมรับนวัตกรรมทางเทคโนโลยีทางการศึกษา

อุทุมพร ธีระธรรม (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการยอมรับบทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า อายุ ระยะเวลาที่ประชาชนอาศัยอยู่ในชุมชน การศึกษา รายได้ และความคุ้นเคยระหว่างประชาชนกับอาสาสมัครสาธารณสุข ไม่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับบทบาทอาสาสมัครสาธารณสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

กัทธนา ลิมชวลิต (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการยอมรับนวัตกรรมของบุคลากรในองค์การ กรณีศึกษาการนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ในการบริหารงานของสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน พบว่าการเข้ารับการฝึกอบรมมีความสัมพันธ์กับการยอมรับการใช้คอมพิวเตอร์ในการ

บริหารงาน นอกจากนี้ยังพบว่าบุคลากรของสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินที่มีตำแหน่งต่างกันจะยอมรับการใช้คอมพิวเตอร์ที่แตกต่างกัน

พรสวรรค์ พรกาญจนวงศ์ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน สาธารณสุขมูลฐานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับตำบล ในจังหวัดสงขลา ผลการศึกษาพบว่าทัศนคติต่อการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐาน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลการดำเนินงาน สาธารณสุขมูลฐานระดับหมู่บ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ประสิทธิภาพทำงาน รายได้ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐานระดับหมู่บ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เสถียร กัลยาณกุล (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการใช้สารสกัดสะเดา เพื่อป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืชของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับการใช้สารสกัดสะเดา เพื่อป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืชของนักเรียน คือ อายุ แหล่งวัตถุดิบ ความปลอดภัย และประสิทธิภาพเกี่ยวกับสารสกัดสะเดา

ชไมพร สมจิตรานุกิจ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการใช้สมุนไพรทดแทนสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรในชุมชนหนึ่งของจังหวัดอุดรดิตถ์ ผลการศึกษาพบว่า การยอมรับการใช้สมุนไพรทดแทนสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร เกิดขึ้นภายใต้ปัจจัยด้านสังคม เช่น นโยบายของรัฐบาล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เช่น การลดต้นทุน และปัจจัยด้านคุณลักษณะของนวัตกรรม เช่น ความมีประโยชน์ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันและเชื่อมโยงให้เกิดการยอมรับการใช้สมุนไพรทดแทนสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรในชุมชน

2 งานวิจัยต่างประเทศ

โคปเวอร์ (Cover, 1960. อ้างถึงใน กัทธนา ลิ้มชวลิต 2539 : 29) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมของเกษตรกรในประเทศฟิลิปปินส์ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมของเกษตรกรที่สำคัญที่สุด ได้แก่ อายุ ระดับการครองชีพ ประสิทธิภาพจากอาชีพ การศึกษา

แมคคอร์มิกและอิลเจน (Mc.Cormick & Ilgen, 1985. อ้างถึงใน ปรากฏแก้ว ธนสุวรรณ, 2543 : 14) พบว่าปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคคลแบ่งออกเป็น 2 ปัจจัยคือ ปัจจัยด้านบุคคล และปัจจัยด้านสถานการณ์ ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ ตำแหน่ง อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ประสิทธิภาพทำงาน

ทองและเย็บ (Thong & Yap, 1995. อ้างถึงใน ญัตติฐาน รัตนชาญพิชัย, 2544 : 29) ได้ศึกษาพบตัวแปร 3 ตัวที่ส่งผลต่อการยอมรับนวัตกรรม คือ ผู้บริหารที่รู้เกี่ยวกับนวัตกรรม ทักษะที่ดีที่มีต่อการยอมรับนวัตกรรม และความรู้ที่เกี่ยวกับนวัตกรรม

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับนวัตกรรม

จากการค้นคว้าและตรวจสอบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับ ผู้วิจัยได้รวบรวมเสนอในลักษณะของตัวแปรที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาในครั้งนี้ คือ

1. ปัจจัยด้านคุณลักษณะของผู้บริหาร

1.1 อายุ

อายุหรือวัยของบุคคลนั้น ปรุ่่งแต่งความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ความสนใจ ทักษะดี บุคลิกภาพของคนให้แตกต่างกัน คนที่มีอายุมากหรือผ่านโลกมามากจะมีประสบการณ์มากกว่าคนที่มีอายุน้อย และอาจจะมีเหตุผลมากกว่า อายุเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับพัฒนาการและระดับวุฒิภาวะ เมื่อพิจารณาคคุณภาพชีวิตการทำงานบุคคลที่มีอายุมากขึ้นระดับวุฒิภาวะมากขึ้นตามวัย โดยจะมองชีวิตในขอบเขตที่กว้างครอบคลุมและลึกซึ้งมากขึ้น ดังผลการวิจัยของ ก้องกษิต สุวรรณวิหค (2543 :78) พบว่าอายุของเกษตรกรมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการยอมรับการจัดทำแปลงขยายพันธุ์ข้าว คือเกษตรกรที่มีอายุมากจะนำวิทยาการ การจัดทำแปลงขยายพันธุ์ข้าวไปปฏิบัติในระดับสูง และผลงานการวิจัยของ กัทธนา ลิมชวลิต (2539 :76) พบว่าบุคลากรของสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินที่มีอายุต่างกันจะมีการยอมรับการใช้คอมพิวเตอร์ที่แตกต่างกัน

1.2 ตำแหน่ง

ตำแหน่งของผู้บริหารแบ่งเป็น ผู้บริหารระดับสูง ผู้บริหารระดับกลางและผู้บริหารระดับต้น ซึ่งมีความแตกต่างกันทางด้านคุณลักษณะของบุคคล จะมีลักษณะการยอมรับนวัตกรรมแตกต่างกันไป ดังผลงานวิจัยของ สุภาภรณ์ ทองเจิม (2527 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับระดับการยอมรับนวัตกรรมทางการศึกษา พบว่าระดับการยอมรับนวัตกรรมด้านการเรียนการสอนของครูวิชาการมีระดับการยอมรับนวัตกรรมด้านหลักสูตรอยู่ในระดับทดลองใช้ ซึ่งสูงกว่าระดับการ

ยอมรับของศึกษานิเทศก์อำเภอ และผลงานการวิจัยของ กัทธนา ลิมชวลิต (2539 :76) พบว่าบุคลากรของสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน ที่มีตำแหน่งต่างกันจะมีการยอมรับการใช้คอมพิวเตอร์ที่แตกต่างกัน

1.3 ศาสนา

การนับถือศาสนาต่างกัน ไม่มีผลต่อการยอมรับวิทยาการสมัยใหม่ เพราะหลักคำสอนของศาสนาไม่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจรับหรือไม่รับสิ่งใหม่ แต่เน้นเรื่องความดี บาปบุญ คุณโทษ แต่จากการวิจัยของ ประยงค์ โขชัย (2541 : 55) จากการพิจารณาค่าเฉลี่ยการยอมรับวิทยาการสมัยใหม่ พบว่า ผู้นับถือศาสนาพุทธจะมีค่าสูงกว่าผู้นับถือศาสนาอื่น นอกจากนี้ปัจจัยด้านความเชื่อในเรื่องโรคของแต่ละศาสนามีความแตกต่างกัน เช่น ความเชื่อในเรื่องสาเหตุของการเกิดโรคจากอำนาจเหนือธรรมชาติ และความเชื่อในเรื่องสาเหตุของการเกิดโรคในศาสนาอิสลาม

1.4 ประสิทธิภาพการทำงาน

ประสิทธิภาพเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งที่เป็นต่อการปฏิบัติงานต่าง ๆ เช่น การสรรหาบุคคลเข้าสู่ตำแหน่ง การแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งที่สูงขึ้น ตลอดจนการสอบแข่งขันหรือการสอบคัดเลือก ก็มักกำหนดคุณสมบัติเกี่ยวกับประสิทธิภาพในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งโดยหลักการทั่วไปไม่ว่าจะเป็นงานใด ๆ ก็ตาม คนที่มีประสิทธิภาพสูงในงานนั้น ๆ ย่อมจะปฏิบัติงานในหน้าที่ได้ผลดีกว่าคนที่มีความมีประสิทธิภาพต่ำ หรือไม่มีประสิทธิภาพ จากผลการศึกษาของบุรินทร์ บุรัตน์ (2528 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องระดับการยอมรับนวัตกรรมทางการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ศึกษานิเทศก์ที่มีประสิทธิภาพในการทำงานนาน จะมีระดับการยอมรับนวัตกรรมทางการศึกษาต่ำกว่าศึกษานิเทศก์ที่มีประสิทธิภาพในการทำงานน้อย และครูวิชาการกลุ่มโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพในการทำงานต่างกัน มีระดับการยอมรับนวัตกรรมทางการศึกษาอยู่ในระดับเดียวกัน และจากการศึกษาของ ราณี วิริยะเจริญกิจ (2535. อ้างถึงใน ประกายแก้ว ธนสุวรรณ.2543 : 16-17) ศึกษาปัจจัยการคัดสรรที่มีความสำคัญกับการรับรู้บทบาท และการปฏิบัติงานจริงของหัวหน้าฝ่ายการพยาบาล โรงพยาบาลชุมชน พบว่าประสิทธิภาพการทำงานในตำแหน่งผู้บริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติงานจริงด้านบริหารจัดการ

1.5 ประสบการณ์ในการใช้บริการ

ประสบการณ์การให้บริการนวัตกรรมมีส่วนช่วยสนับสนุนกิจกรรมในโครงการ ถ้าผู้บริหารมีประสบการณ์การให้บริการนวัตกรรมแล้วเกิดผลที่น่าพอใจในนวัตกรรมนั้น ทำให้มีแนวโน้มยอมรับนวัตกรรมเพิ่มมากขึ้น จากการศึกษาของ อภิญา ซอหะวัน (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่สำคัญกับการยอมรับนวัตกรรมทางเทคโนโลยีทางการศึกษาของครูสอนศาสนาอิสลาม เขตการศึกษาที่ 1 พบว่าประสบการณ์ด้านนวัตกรรมทางเทคโนโลยีมีความสัมพันธ์กับการยอมรับนวัตกรรมทางเทคโนโลยีทางการศึกษา และจากการศึกษาของ เสถียร กัลยาณกุล (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการใช้สารสกัดสะเดา เพื่อป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืชของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ประสบการณ์เกี่ยวกับสารสกัดสะเดามีความสัมพันธ์กับการยอมรับการใช้สารสกัดสะเดา เพื่อป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืชของนักเรียน

1.6 การเข้ารับการฝึกอบรม

การเข้ารับการฝึกอบรม เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้บุคคลได้มีทักษะ ความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้สามารถปฏิบัติหน้าที่อยู่ในความรับผิดชอบในหน่วยงาน หรือองค์กรได้ดี ดังผลการวิจัยของ ไชย พรหมศรี (2533 : 68) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิกศูนย์เยาวชนตำบล พบว่า สมาชิกที่ผ่านการอบรมจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศูนย์เยาวชนตำบลมากกว่าสมาชิกที่ไม่เคยผ่านการอบรม ซึ่งประสบการณ์ในการฝึกอบรม จะเป็นตัวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและเกิดการยอมรับในการปฏิบัติงานได้ และจากการศึกษาของ ราณี วิริยะเจริญกิจ (2535. อ้างถึงใน ประกายแก้ว ธนสุวรรณ.2543 : 17) พบว่าหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลที่ผ่านการฝึกอบรมทางด้านบริหารจัดการ มีคะแนนเฉลี่ยการปฏิบัติงานจริงด้านบริหารจัดการ ด้านการบริการพยาบาล ด้านวิชาการ การวิจัย และวิชาชีพสูงกว่าหัวหน้าฝ่ายการพยาบาลที่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมด้านบริหารจัดการ

2. ปัจจัยเสริม

2.1 นโยบาย

นโยบายมีความสำคัญในการปฏิบัติงาน หน่วยงานทุกหน่วยงานจะต้องมีการกำหนดนโยบาย เพราะนโยบายคือแนวทางการปฏิบัติงานของผู้บริหารในระดับต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร จากการศึกษาของ นิลเนตร วีระสมบัติและคณะ (2534 : บทคัดย่อ) พิสุทธิ พรสัมฤทธิ์โชค (2535 : บทคัดย่อ) และ แคนชัย ขอบจิตร (2543 : บทคัดย่อ) เมื่อพิจารณาภาพรวมการศึกษาการจัดบริการคลินิกแพทย์แผนไทยในโรงพยาบาลชุมชน พบว่ายังมีจำนวนน้อย โดยปัญหาที่พบคือ นโยบายจากส่วนกลางไม่ชัดเจนในเรื่องทิศทางการพัฒนางานด้านการแพทย์แผนไทย

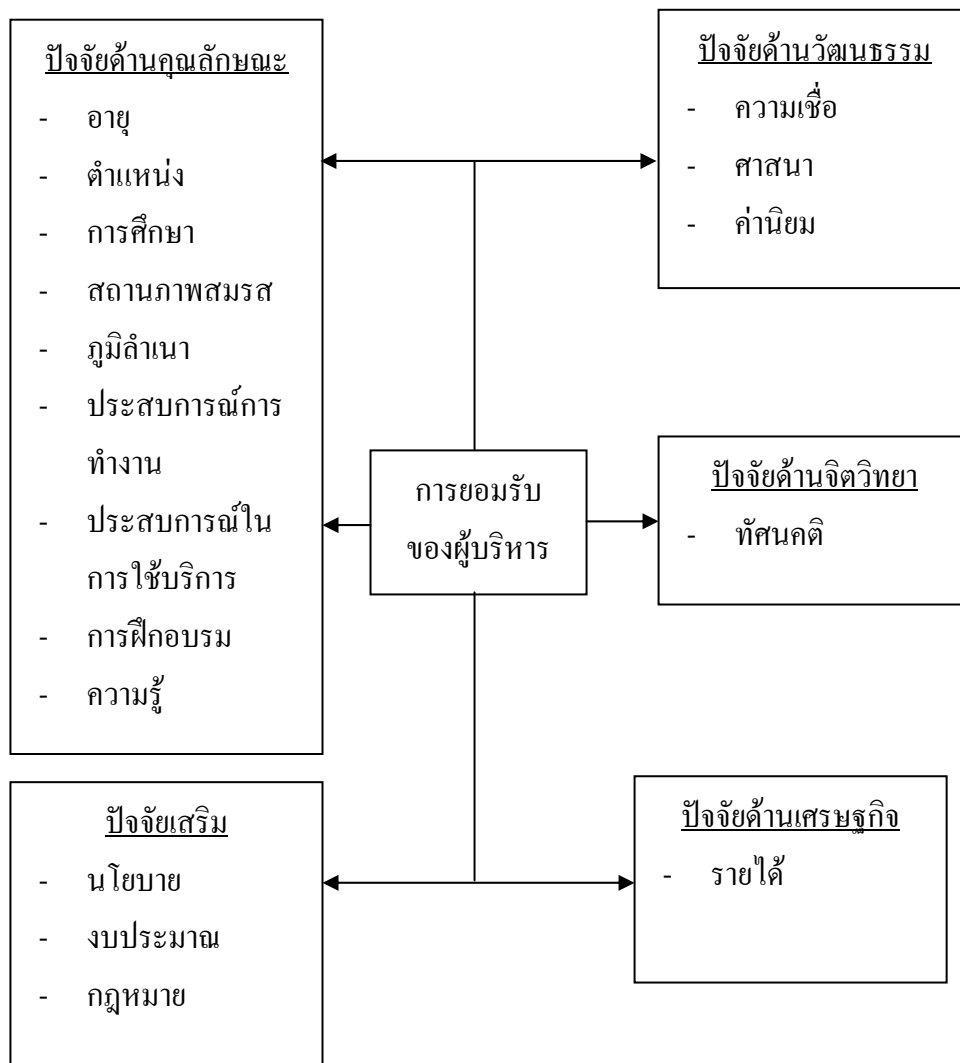
2.2 งบประมาณ

งบประมาณ ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งต่อการดำเนินงานทั้งปวง การปฏิบัติงานของผู้บริหารของหน่วยงานใดได้รับงบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ และต่อเนื่องแล้ว ย่อมจะทำให้งานหรือโครงการนั้นหยุดชะงักหรือขาดความต่อเนื่องได้ ดังผลงานการวิจัยของ สะอาด ฟองอินทร์ (2527, อ้างถึงใน ประยูทธ์ โขชัย, 2537 : 40) ได้ศึกษาบทบาทในการพัฒนาชุมชนของครูในโรงเรียนประถมศึกษา พบว่างบประมาณที่ใช้สนับสนุนโครงการมีน้อย ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน เป็นปัญหาสำคัญในอันดับที่สาม

กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Framework)

จากการศึกษา แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้อาศัยแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี ว่ามีปัจจัยใดบ้างที่เกี่ยวข้อง และมีความสัมพันธ์กับการยอมรับในการผสมผสานการแพทย์แผนไทยเข้าสู่ระบบบริการสาธารณสุข ของผู้บริหารทางการแพทย์และสาธารณสุข และปัจจัยใดมีความสัมพันธ์กับการยอมรับมากที่สุด

ภาพประกอบ 2 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการยอมรับในการผสมผสานการแพทย์แผนไทย เข้าสู่ระบบบริการสาธารณสุขของผู้บริหารทางการแพทย์และสาธารณสุข

กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

การผสมผสานการแพทย์แผนไทยเข้าสู่ระบบบริการสาธารณสุข จะบรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับ การยอมรับของผู้บริหารเป็นสำคัญ และการยอมรับของผู้บริหารก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน ที่มีความสำคัญและวิจัยได้นำมาศึกษา คือ ปัจจัยด้านคุณลักษณะ ได้แก่ อายุ ตำแหน่ง ศาสนา ประสบการณ์ทำงาน ประสบการณ์การใช้บริการแพทย์แผนไทย และการเข้ารับการฝึกอบรม ที่จะมีความสัมพันธ์กับการยอมรับในการผสมผสานการแพทย์แผนไทยเข้าสู่ระบบบริการสาธารณสุขของผู้บริหารทางการแพทย์และสาธารณสุข ซึ่งสามารถเขียนแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ ได้ดังนี้

ภาพประกอบ 3 ปัจจัยมูลเหตุที่มีความสัมพันธ์ต่อการยอมรับในการผสมผสานการแพทย์แผนไทยเข้าสู่ระบบบริการสาธารณสุขของผู้บริหารทางการแพทย์และสาธารณสุข

